

Masovni štrajk, partija i sindikati

Naslov originala

Rosa Luxemburg

MASSENSTREIK, PARTEI UND GEWERKSCHAFTEN

Preveo

HRVOJE SARINIC

Masovni štrajk, partija i sindikati*

I

Gotovo svi dosadašnji spisi i izreke međunarodnog socijalizma o pitanjima masovnog štrajka datiraju iz vremena prije ruske revolucije, prvog posve zamašnog eksperimenta s tim borbenim sredstvom. Stoga je i razumljivo da je najveći dio tih spisa i izreka zastario. U njima izraženo shvaćanje u biti stoji na stanovištu Friedricha Engelsa koji je 1873. u svojoj kritici bakunjinističkog pravljenja revolucije u Španjolskoj pisao:

»Opći štrajk u bakunjinističkom je programu poluga koja se pokreće da bi započela socijalistička revolucija. Jednog lijepog jutra svi radnici u svim pogonima jedne zemlje, ili čak cijelog svijeta, obustavljaju rad i tako prisiljavaju posjedničke klase da najkasnije poslije četiri nedjelje ili padnu pod križem ili udare na radnike kako bi onda oni imali pravo da se brane i da tom prilikom cijelo staro društvo bace u smeće. Prijedlog nije ni izdaleka nov; francuski i poslije njih belgijski socijalisti marljivo su od 1848. jahali tog paradnog konja koji je, međutim, porijeklom engleske rase. Za trajanja brzog i burnog razvoja čartizma što je uslijedio poslije krize od 1837, među engleskim se radnicima već 1839. propovijedao »sveti mjesec«, obustava rada u nacionalnom razmjeru (vidi Engles, »Položaj radničke klase«) i to je naišlo na takav odjek da su tvornički radnici sjeverne Engleske u srpnju 1842. pokušali stvar izvesti. — Opći je štrajk igrao veliku ulogu i na ženevskom kongresu pristaša Alijanse 1. rujna 1873, samo su svi priznali da se za to hoće savršena organizacija radničke klase i puna blagajna. A u tom i jest jadać. U jednu ruku vlade, osobito kad ih se ohrabruje suzdržavanjem od politike, nikada neće dati da tako daleko stigne ni organizacija ni kasa radnika, a u drugu će ruku politička zbivanja i presizanja vladajućih klasa pokrenuti oslobađanje radnika daleko prije nego što će proletarijat postići

* Podloga ovog pretiska je 1. izdanje spisa. Dopune iz 2. izdanja dodane su u bilješkama ispod teksta. Stilistički ispravci i male prerade preuzeti su iz 2. izdanja bez primjedbi.

tako idealnu organizaciju i pribaviti tako kolosalne rezervne fondove. A kad bi sve to imao, ne bi mu do cilja ni trebao zaobilazni put općeg štrajka.«¹

Eto argumentacije koja je u narednim desetljećima bila mjerodavna za stanovište međunarodne socijaldemokracije prema masovnom štrajku. Ona je posve okrenuta anarhističkoj teoriji generalnog štrajka, to jest teoriji o generalnom štrajku kao sredstvu za pokretanje socijalne revolucije, nasuprot svakodnevnoj političkoj borbi radničke klase, koje se sredstvo iscrpljuje u slijedećoj jednostavnoj dilemi: ili cjelokupni proletarijat još nije u posjedu moćne organizacije i kase, pa generalni štrajk ne može provesti, ili je već dovoljno snažno organiziran, pa mu generalni štrajk nije potreban. Ta je argumentacija zacijelo tako jednostavna i na prvi pogled tako neoboriva, da je modernom proletarijatu četvrt stoljeća izvrsno služila kao logičko oružje protiv anarhističkih tlapnji i kao pomoćno sredstvo za prenošenje ideje političke borbe u najšire krugove radništva. Veličanstveni napredak radničkog pokreta u svim modernim zemljama tokom posljednjih 25 godina sjajna je potvrda taktike političke borbe koju su Marx i Engels zastupali nasuprot bakunjinizmu, a njemačka socijaldemokracija sa svojom današnjom snagom, svojim mjestom predstraže čitavog međunarodnog radničkog pokreta, uvelike je direktan produkt dosljedne i naglašene primjene te taktike.

Ruska je revolucija, eto, spomenutu taktiku podvrgnula temeljitoj reviziji. Ona je prvi put u povijesti klasnih borbi donijela grandiozno ostvarenje ideje masovnog štrajka i — kao što ćemo kasnije pokazati — dapače generalnog štrajka, pa je tako otvorila novu epohu u razvoju radničkog pokreta. Iz toga zacijelo ne proizlazi da je taktika političke borbe koju su preporučili Marx i Engels, ili njihova kritika anarhizma, bila možda pogrešna. Naprotiv, isti oni misaoni tokovi, iste metode na kojima se zasnivala Marx-Engelsova taktika i također dosadašnja praksa njemačke socijaldemokracije, sada su u ruskoj revoluciji proizveli posve nove momente i nove uvjete klasne borbe. Ruska revolucija, ta revolucija što tvori prvu povijesnu provjeru masovnog štrajka, znači ne samo da čast anarhizma nije spasena, nego da je *anarhizam upravo historijski likvidiran*. Tužno bitisanje na koje je taj duhovni smjer osudilo snažno razvijanje socijaldemokracije u Njemačkoj tokom posljednjih decenija dalo se donekle opravdavati isključivom i dugotrajnom vladavinom razdoblja parlamentarizma. Smjer skrojen samo za »udar« i »direktnu akciju«, »revolucionaran« u posve golom smislu nabadanja na vile, kao da u zavjetrini parlamentarne svakodnevne nije ni mogao drugo nego da postepeno zahiruje, ne bi li tek s povratkom raz-

¹ F. Engels, »Bakunjinisti na djelu. Internacionalno iz narodne države«, str. 20.

doblja direktne otvorene borbe, u uličnoj revoluciji, oživio i razvio svoju unutrašnju snagu. Pogotovo se Rusija učinila prikladnom da postane pokusnim bojištem za junaštva anarhizma. Zemlja u kojoj proletarijat nije imao baš nikakvih političkih prava i gdje mu je organizacija bila krajnje slaba, ta šarena zbrka raznih slojeva naroda s vrlo različitim, zamršeno isprepletenim interesima, slabo obrazovanom narodnom masom, ali zato s krajnjom bestijalnošću vladajućeg režima pri upotrebi sile — sve se to činilo upravo stvorenim da odjednom, možda makar i nakratko, podigne na vlast anarhizam. Napokon, Rusija je i povijesna kolijevka anarhizma. Ipak, Bakunjinovoj domovini bilo je postati grobnicom njegova učenja. Ne samo što u Rusiji anarhisti nisu stajali i ne stoje na čelu pokreta masovnog štrajka; ne samo što se čitavo političko vodstvo revolucionarne akcije pa tako i masovnog štrajka nalazi u rukama socijaldemokratskih organizacija koje ruski anarhisti žučljivo napadaju kao »građansku partiju«, ili dijelom u rukama takvih socijalističkih organizacija što su manje-više pod utjecajem socijaldemokracije i bliske njoj, poput terorističke partije »socijalista-revolucionara« — nego anarhisti uopće ne egzistiraju kao ozbiljan politički smjer u ruskoj revoluciji. Samo u jednom litvanskom gradiću gdje su prilike osobito teške — šarolik nacionalni sastav, pretežno rascjepkani mali pogoni, proletarijat na vrlo niskoj razini — u *Bjalistoku*, nalazi se među sedam ili osam različitih revolucionarnih grupa i šačica nedoraslih »anarhista« koja svim snagama doprinosi konfuziji i zbrci među radništvom; i napokon, poneka grupica takva soja primjećuje se i u *Moskvi* i možda još u dva do tri grada. Samo, izuzevši tih nekoliko »revolucionarnih« grupa, koja je sada zapravo uloga anarhizma u ruskoj revoluciji? To, da je anarhizam reklamni natpis običnih kradljivaca i pljačkaša; pod firmom »anarho-komunizma« vrši se velik dio onih bezbrojnih krađa i pljački nad privatnicima koje se poput mutnog vala pojavljuju u svakoj depresiji i momentanoj defanzivi revolucije. Anarhizam nije u ruskoj revoluciji postao teorijom borbenog proletarijata, nego ideološkom firmom kontrarevolucionarnog lumpenproletarijata koji poput jata morskih pasa vrvi iza ratnog broda revolucije. Na tomu se, eto, i završila povijesna karijera anarhizma.

U drugu ruku, masovni štrajk u Rusiji nije bio stvoren kao sredstvo kojim bi se, uz zaobilaženje političke borbe radničke klase i specijalno parlamentarizma, teatarskim udarom odjednom uskočilo u socijalnu revoluciju, nego kao sredstvo kojim se za proletarijat tek stvaraju uvjeti dnevne političke borbe i osobito parlamentarizma. Revolucionarnu borbu u Rusiji, u kojoj se kao najvažnije oružje primjenjuju masovni štrajkovi, radni narod i u prvom redu proletarijat vodi upravo radi onih političkih prava i uvjeta čiju su nužnost i značenje u borbi za emancipaciju rad-

ničke klase prvi dokazali Marx i Engels i koje su u Internacionali oni svom snagom zastupali nasuprot anarhizmu. Tako je historijska dijalektika, stijena na kojoj počiva učenje Marxova socijalizma, donijela sa sobom to da je danas anarhizam, s kojim je ideja masovnog štrajka bila nerazdvojno povezana, dospio u sukob sa samom praksom masovnog štrajka, dok se naprotiv masovni štrajk, osporavan jer da je u suprotnosti s političkom djelatnošću proletarijata, danas pokazao najmoćnijim oružjem političke borbe za politička prava. Kada dakle ruska revolucija zahtijeva temeljitu reviziju starog stanovišta marksizma prema masovnom štrajku, onda je i opet samo marksizam onaj čije opće metode i gledišta pri tomu u novom liku odnose pobjedu. Moorova dragana može umrijeti samo od Moorove ruke.

II

Prva revizija koja u pitanju o masovnom štrajku proizlazi iz događaja u Rusiji odnosi se na opće *shvaćanje* problema. Zasad i gorljivi zagovornici »pokušaja s masovnim štrajkom« u Njemačkoj tipa Bernsteina, Eisnera i drugih, i striktni protivnici takva pokušaja koje u sindikalnom taboru zastupa primjerice Bömelburg, stoje u osnovi na tlu istog, i to anarhističkog shvaćanja. Prividno suprotni polovi, osim što se uzajamno isključuju, i tu, kao i uvijek, istodobno jedan drugoga također uvjetuju i dopunjuju. U anarhističkom je načinu mišljenja, naime, spekuliranje neposredno s »velikim darmarom«, sa socijalnom revolucijom, samo izvanjska i nebitna značajka. U njemu je bitno u cjelini apstraktno, nehistorijsko promatranje masovnog štrajka kao i uopće svih uvjeta proleTERSKE borbe. Za anarhiste postoje kao materijalne pretpostavke njihovih »revolucionarnih« spekulacija samo dvije stvari: kule u zraku i pored toga još dobra volja i hrabrost da se čovječanstvo izbavi iz današnje kapitalističke doline suza. Iz rezoniranja u kulama u zraku već je prije 60 godina proizišlo da je masovni štrajk najbrže, najsigurnije i najlakše sredstvo kojim se daje izvesti skok u bolju socijalnu onostranost. Iz spekulacije u tim istim kulama u zraku proizlazi u najnovije vrijeme da je sindikalna borba jedina prava »direktna akcija masa« i stoga jedina revolucionarna borba — to je, kao što je poznato, najnoviji hir francuskih i talijanskih »sindikalista«. Pri tomu je svagda bilo za anarhizam fatalno to što borbene metode improvizirane u kulama u zraku nisu bile samo račun bez krčmara, to jest čiste utopije, nego su se one, ne vodivši računa upravo o prezrenoj zloj stvarnosti, u toj zloj stvarnosti najčešće neočekivano praktički pretvarale iz revolucionarnih spekulacija u služinčad reakcije.

Na istom tom tlu apstraktnog, nehistorijskog načina gledanja stoje, međutim, danas jednako oni koji bi htjeli u Njemačkoj uskoro, određenog datuma, po odluci nekog rukovodstva, započeti s masovnim štrajkom, kao i oni koji poput kelnskog kongresa sindikata hoće problem masovnog štrajka ukloniti s lica zemlje zabranom njegovog »propagiranja«. Oba smjera polaze od zajedničke, čisto anarhističke predodžbe da je masovni štrajk puko tehničko sredstvo borbe, da ga se može po miloj volji i u najboljem uvjerenju »odlučivati« ili pak »zabranjivati«, da je to neka vrsta džepnog nožića koji se u pripremi preklopljen drži u džepu »za svaki slučaj« pa se može po odluci otvoriti i upotrijebiti. Protivnici masovnog štrajka svojataju, doduše, zaslugu da upravo oni uzimaju u obzir materijalne uvjete današnje situacije u Njemačkoj, nasuprot »romantičarima revolucije« koji lebde u zraku i uopće ne žele računati s krutom stvarnošću, njezinim mogućnostima i nemogućnostima. »Činjenice i brojke, brojke i činjenice!« viču ti protivnici masovnog štrajka poput mistera Grandgrinda u Dickensovim »Teškim vremenima«. Ono što sindikalni protivnici masovnog štrajka razumiju pod »historijskim tlom« i »materijalnim uvjetima« dva su momenta: s jedne strane slabost proletarijata, s druge strane snaga prusko-njemačkog militarizma. Nezadovoljavajuće radničke organizacije i zalihe u kasi i impozantne pruske bajunete, to su »činjenice i brojke« na kojima u danom slučaju ti sindikalni rukovodioci temelje svoju praktičnu politiku. Da, sindikalne kase i pruske bajunete doista su, nema sumnje, vrlo materijalne i vrlo historijske pojave, samo, na njima bazirano shvaćanje nije historijski materijalizam u smislu Marxa, nego policijski materijalizam u smislu Puttkamera. I zastupnici kapitalističke policijske države također jako računaju, i to isključivo s prisutnom stvarnom snagom organiziranog proletarijata, kao i s materijalnom snagom bajunete, pa iz usporedbe njihovih brojki još uvijek izvlače umirujući zaključak: revolucionarni radnički pokret stvaraju pojedini smutljivci i huškači, dakle mi u liku zatvora i bajunete imamo dostatno sredstvo da zagospodarimo nemilim »prolaznim pojavama«.

Klasno svjesno njemačko radništvo davno je shvatilo humor u policijskoj teoriji prema kojem je čitav moderni radnički pokret umjetni, proizvoljni proizvod šačice besavjesnih »smutljivaca i huškača«.

Ali posve je jednako tomu i shvaćanje koje se ispoljuje kada nekoliko valjanih drugova sastavi kolonu dobrovoljnih noćobdija da bi ona njemačko radništvo odvrtila od rabote nekolicine »romantičara revolucije« i od njihove »propagande masovnog štrajka«; ili kada po drugoj strani larmoajantnu (rasplakanu) kampanju zgražanja insceniraju oni koji misle da je izbijanje masovnog štrajka u Njemačkoj izigrano putem nekakvih »povjer-

ljivih« dogovora između predsjedništva partije i generalne komisije sindikata. Kad bi to ovisilo o zapaljivoj »propagandi« romantičara revolucije ili o povjerljivim ili javnim zaključcima partijskog vodstva, ne bismo do sada imali u Rusiji ni jednog jedinog masovnog štrajka. Ni u jednoj se zemlji, kao što sam već istaknula u »Sächsische Arbeiterzeitung«, nije tako malo mislilo na »propagiranje« ili čak »diskutiranje« masovnog štrajka kao u Rusiji. A pojedinačni slučajevi u kojima je rusko partijsko predsjedništvo donosilo zaključke i dogovore kojima se masovni štrajk doista proklamirao po njegovom vlastitom nahođenju, kao na primjer pri posljednjem pokušaju u kolovozu ove godine poslije raspuštanja Dume, gotovo su se potpuno izjalovili. Ako nas dakle ruska revolucija uči išemu, onda prije svega tomu da se masovni štrajk ne »pravi« umjetno, ne »zaključuje« u nepoznato, ne »propagira«, nego da je on historijska pojava koja u određenom trenutku historijskom nužnošću proizlazi iz socijalnih odnosa.

Problem se, dakle, ne može ni obuhvatiti ni raspraviti apstraktnim diskusijama o mogućnosti ili nemogućnosti, korisnosti ili štetnosti masovnog štrajka, nego se to može jedino istraživanjem onih momenata i onih socijalnih odnosa iz kojih masovni štrajk u sadašnjoj fazi klasne borbe izrasta, drugim riječima: ne *subjektivnim rasuđivanjem* o masovnom štrajku sa stanovišta poželjnog, nego *objektivnim istraživanjem* izvora masovnog štrajka sa stanovišta historijski nužnog.

U zračnim prostranstvima apstraktne logičke analize dade se istom snagom dokazati jednako apsolutna nemogućnost i siguran poraz, kao i potpuna mogućnost i nesumnjiva pobjeda masovnog štrajka. I stoga je vrijednost dokaza u oba slučaja jednaka, to jest nikakva. Otuda je osobito strah od »propagiranja« masovnog štrajka, koji je doveo čak do formalnih prokletstava nad tobožnjim počiniteljima tog zločina, samo proizvod nezgrapnog *qui pro quoa* (nesporazuma). »Propagirati« apstraktno masovni štrajk kao sredstvo borbe jednako je nemoguće kao što je nemoguće »propagirati« revoluciju. »Revolucija« kao i »masovni štrajk« pojmovi su koji sami za sebe znače puki vanjski oblik klasne borbe, koji imaju smisao i sadržaj jedino u vezi s posve određenom političkom situacijom.

Kad bi se netko poduhvatio da iz masovnog štrajka uopće, kao oblika proleterske akcije, učini predmet prave agitacije, kad bi s tom »idejom« pošao od kuće do kuće ne bi li za nju malo-pomalo pridobio radništvo, bio bi to isto tako dokon ali i isprazan i bljutav posao kao kad bi netko htio ideju revolucije ili borbe na barikadama pretvoriti u predmet posebne agitacije. Masovni štrajk sada je u središtu zanimanja njemačkog i međunarodnog radništva zato što je on novi oblik borbe i stoga siguran simptom

duboke unutrašnje promjene u klasnim odnosima i u uvjetima klasne borbe. To svjedoči da se zdrav revolucionarni instinkt i živahna inteligencija njemačke proleterske mase — bez obzira na tvrdokoran otpor svojih sindikalnih vođa — obraća novom problemu s toplim interesom. Samo, tom interesu, toj plemenitoj intelektualnoj žeđi i težnji radnika za revolucionarnim djelima ne može se udovoljiti tako da ih se časti apstraktnom mozgovnom gimnastikom o mogućnosti ili nemogućnosti masovnog štrajka, nego tako da im se razjasni razvoj ruske revolucije, međunarodno značenje te revolucije, zaoštavanje klasnih suprotnosti u zapadnoj Evropi, daljnje političke perspektive klasne borbe u Njemačkoj, uloga i zadaće mase u borbama što dolaze. Samo će u tom obliku diskusija o masovnom štrajku dovesti do toga da se duhovni horizont proletarijata proširi, njegova klasna svijest izoštri, njegov način mišljenja produbi i njegova djelotvorna snaga očeliči.

Ali, gledajući s tog stanovišta, u punoj se mjeri vidi kako je smiješan i onaj sudski proces što ga priređuju protivnici »revolucionarne romantike« onima koji se pri raspravi problema ne pridržavaju doslovnog teksta jenske rezolucije. Ta rezolucija svakako još zadovoljava »praktične političare« jer oni masovni štrajk povezuju prvenstveno sa sudbinom općeg prava glasa koje, kao što oni vjeruju, može donijeti dvoje: prvo, da se masovnom štrajku zadrži čisto defanzivni karakter, drugo, da se sam masovni štrajk podredi parlamentarizmu, da se pretvori u puki privjesak parlamentarizma. Međutim, u vezi s tim prava je srž jenske rezolucije u tomu što bi pri sadašnjem stanju u Njemačkoj atentat vladajuće reakcije na pravo parlamentarnih izbora najvjerojatnije mogao označiti trenutak i signalizirati početak razdoblja burnih političkih borbi u kojima će se u Njemačkoj kao borbeno sredstvo ponajprije primjenjivati masovni štrajk. Samo, htjeti da se tekstom rezolucije jednog partijskog kongresa suzi i omeđi socijalni domet i historijski prostor masovnog štrajka kao pojave i kao problema klasne borbe, pothvat je jednak onoj zabrani diskusije koju je donio kelnski sindikalni kongres. U Rezoluciji jenskog kongresa partije njemačka je socijaldemokracija oficijelno zauzela stav prema dubokoj promjeni koju je izvršila ruska revolucija u međunarodnim uvjetima proleterske klasne borbe i objavila je svoju sposobnost da se revolucionarno razvija i prilagođuje novim zahtjevima predstojeće faze klasnih borbi. U tomu je vrijednost jenske Rezolucije. A o praktičkoj primjeni masovnog štrajka u Njemačkoj odlučit će historija, kao što je o tomu odlučila u Rusiji, historija u kojoj je socijaldemokracija doduše važan faktor, ali samo *jedan* od mnogih faktora.

Masovni štrajk, onaj koji najčešće ima u vidu sadašnja diskusija u Njemačkoj, vrlo je jasno i jednostavno zamišljena, oštro ocrtana zasebna pojava. Govori se isključivo o političkom masovnom štrajku. Pri tomu se misli na jednokratnu grandioznu obustavu rada od strane industrijskog proletarijata, poduzetu u nekom političkom povodu od najvećeg domašaja, i to na osnovi pravodobnog sporazuma između partijskih i sindikalnih instanci, pa se ta obustava zatim provodi u duhu discipline i najvećeg reda, i u najljepšem se redu prekida na pravodobno dani znak vodećih instanci, pri čemu je unaprijed određeno kako će se regulirati potpore, troškovi, odricanja, ukratko, čitava materijalna bilanca masovnog štrajka.

Ako sada tu teorijsku shemu usporedimo sa zbiljskim masovnim štrajkom kakav se već pet godina pojavljuje u Rusiji, moramo kazati da predodžbi što se nalazi u središtu njemačke diskusije ne odgovara gotovo ni jedan jedini od mnogih masovnih štrajkova do kojih je tamo došlo, i da u drugu ruku masovni štrajkovi u Rusiji iskazuju takvu raznolikost svakojakih svojih vidova te uopće nije moguće govoriti o »pravom« masovnom štrajku, o apstraktnom shematskom masovnom štrajku. Svi momenti masovnog štrajka, pa i njegov karakter, ne samo da su različiti u raznim gradovima i pokrajinama carevine, nego se prije svega njihov opći karakter više puta u toku revolucije mijenjao. Masovni štrajkovi u Rusiji imaju svoju određenu historiju koja se i dalje stvara. Tko dakle govori o masovnom štrajku u Rusiji, mora prije svega imati u vidu njegovu historiju.

Sadašnje tako rekuć oficijelno razdoblje ruske revolucije s pravom datira od ustanka petrogradskog proletarijata 22. siječnja 1905, od one povorke 200.000 radnika pred carskim dvorom koja se svršila strahovitim krvoprolićem. Krvavi masakr u Petrogradu bio je, kao što znamo, signal za izbijanje prve goleme serije masovnih štrajkova koja je u nekoliko dana preplavila cijelu Rusiju i prenijela jurišni zov revolucije iz Petrograda u svaki kutak carevine i u najšire slojeve proletarijata. Ali i petrogradski ustanak od 22. siječnja bio je samo krajnji moment masovnog štrajka s kojim je prije toga proletarijat carske prijestolnice započeo siječnja 1905. Taj januarski masovni štrajk u Petrogradu odigrao se, opet, nesumnjivo pod neposrednim dojmom onoga golemog generalnog štrajka koji je nedugo prije, u prosincu 1904, izbio na Kavkazu u Bakuu, i od kojeg je neko vrijeme cijeloj Rusiji zastajao dah. Ali, decembarski događaji u Bakuu nisu, sa svoje strane, bili drugo do posljednjeg i snažnog izdanka onih silnih masovnih štrajkova što su poput periodičnih potresa prodrimali južnu Rusiju u 1903. i 1904. godini i kojih je prolog bio masovni štrajk u

Batumu (na Kavkazu) u ožujku 1902. Napokon, taj prvi pokret masovnih štrajkova u neprekidnom lancu sadašnjih revolucionarnih erupcija udaljen je samo četiri do pet godina od velikog generalnog štrajka petrogradskih tekstilnih radnika u 1896. i 1897. godini, pa ako se, gledano izvana, i čini da taj pokret odjeljuje od današnje revolucije nekoliko godina prividnog primirja i krute reakcije, ipak za svakoga tko pozna unutrašnji politički razvoj ruskog proletarijata do današnjeg stupnja njegove klasne svijesti i njegove revolucionarne energije, povijest sadašnjeg razdoblja masovnih borbi počinje s onim petrogradskim generalnim štrajkovima. Oni su za problem masovnog štrajka važni već i stoga što u jezgri sadrže upravo sve glavne momente kasnijih masovnih štrajkova.

Isprva je petrogradski generalni štrajk 1896. izgledao kao čisto ekonomska parcijalna borba oko nadnica. Njegovi su uzroci bili u nesnosnim radnim uvjetima prelaca i tkalaca u Petrogradu: 13, 14 i 15-satno radno vrijeme, bijedne akordne tarife i čitava lista najgorih poduzetničkih šikaniranja. Ipak, taj su položaj tekstilni radnici dugo podnosili strpljivo, sve dok jedna naoko sitna okolnost nije prevršila mjeru. Naime, u svibnju 1896. obavljena je krunidba današnjeg cara Nikolaja II, koja se dvije godine odgađala od straha pred revolucionarima, pa su u tom povodu petrogradski poduzetnici iskazali svoju patriotsku gorljivost tako što su svojim radnicima dali trodnevni prisilni dopust, pri čemu začudo ipak nisu htjeli za ta tri dana isplatiti nadnice. Opljačkani radnici su se pokrenuli. Na savjetovanju kojih 300 radnika u parku Katarinina dvorca zaključeno je da se štrajka, i formulirani su zahtjevi: 1. isplata nadnica za dane krunidbe; 2. radno vrijeme od deset i po sati; 3. povišenje akordnih tarifa. To se zbilo 24. svibnja. Poslije nedjelje dana mirovale su sve tkaonice i predionice a 40.000 radnika našlo se u generalnom štrajku. Danas taj događaj, mjereno silnim masovnim štrajkovima u revoluciji, može izgledati kao sitnica. U politički zamrznutoj *tadašnjoj* Rusiji, generalni je štrajk bio nešto nečuveno, sam on bio je čitava revolucija u malom. Počeli su, naravno, najbrutalniji progoni, oko 1000 radnika uhapšeno je i prognano svojim rodnim kućama, a generalni je štrajk ugušen.

Već tu vidimo sve osnovne crte kasnijih masovnih štrajkova. Neposredan povod pokretu bio je posve slučajna, čak drugorazredna, njegovo pak izbijanje elementarno; ali u tomu što je do pokreta došlo, pokazali su se plodovi višegodišnje agitacije socijaldemokracije, a u toku generalnog štrajka stajali su socijaldemokratski agitatori na čelu pokreta, vodili ga i iskorištavali za živu revolucionarnu agitaciju. Dalje: štrajk je izvanjski bio puka ekonomska tarifna borba, samo, stav vlade i agitacija socijaldemokracije pretvorili su ga u političku pojavu prvog reda. I

napokon: štrajk je bio ugušen, radnici su pretrpjeli »poraz«. Ali već u siječnju slijedeće godine, 1897, petrogradski su tekstilni radnici još jednom ponovili generalni štrajk i tada izborili izvrstan uspjeh: zakonsko uvođenje radnog vremena od jedanaest i pol sati u cijeloj Rusiji. A još mnogo važniji uspjeh bio je: dok se onaj prvi generalni štrajk u 1896. godini održao bez i najmanjeg traga organizacije i štrajkaških blagajni, sada u pravoj Rusiji počinje intenzivna sindikalna borba koja se iz Petrograda ubrzo širi po ostaloj zemlji, i socijaldemokratskoj agitaciji i organizaciji otvara posve nove izgleda, pa se tako u narednom razdoblju prividnog grobnog muka nevidljivim krtičjim radom priprema proleterska revolucija.

Kavkaski štrajk u ožujku 1902. izbio je zbog čisto ekonomskih, parcijalnih, premda i posve drugačijih momenata, kao i onaj štrajk 1896. Kavkaski štrajk u vezi je s teškom industrijskom i trgovinskom krizom u Rusiji što je prethodila japanskom ratu i zajedno s njim bila naj snažniji faktor počinjanja revolucionarnog vrenja. Kriza je izazvala enormnu nezaposlenost koja je hranila agitaciju u proleterskoj masi i stoga je vlada, da bi u radničkoj klasi uvela mir, naumila »suvišne ruke« prisilno transportirati u njihova rodna mjesta. Upravo ta mjera, koja je trebala pogoditi oko 400 radnika na petrolejskim poljima, izazvala je u Batumu masovni protest koji je doveo do demonstracija, hapšenja, masakra i napokon do političkog procesa u kojem su čisto ekonomske, parcijalne stvari odjednom postale politički i revolucionarni događaj. Odjek štrajka u Batumu, proteklog »bez ikakva rezultata« i poraženog, izazvao je niz revolucionarnih masovnih demonstracija radnika u Njižnjem Novgorodu, u Saratovu, u drugim gradovima, dakle snažan prodor općeg vala revolucionarnog gibanja.

Već u studenom 1902. slijedio je prvi pravi revolucionarni odjek u liku generalnog štrajka u Rostovu na Donu. Povod tom pokretu dala su trvenja oko nadnica po radionicama Vladikavkaske željeznice. Uprava je htjela nadnice sniziti, našto je Donski komitet socijaldemokracije izdao proglas s pozivom na štrajk i s ovim zahtjevima: devetsatni radni dan, poboljšanje nadnica, uklanjanje kazni, otpuštanje omraženih inženjera itd. Sve željezničke radionice obustavile su rad. Njima su se ubrzo pridružila sva ostala zanimanja i odjednom je u Rostovu zavladao dotada neviđeno stanje: sav tvornički rad miruje, ali zato iz dana u dan 15.000 do 20.000 radnika održava na otvorenom monstrumitinge, katkada opkoljene kordonom Kozaka, pri čemu socijaldemokratski narodni govornici prvi put istupaju otvoreno, drže vatrene govore o socijalizmu i političkoj slobodi, koji se primaju s golemim oduševljenjem, šire se desetine tisuća revolucionarnih leta-

ka. Sred krute apsolutističke Rusije proletarijat Rostova osvaja prvi put svoje pravo zborovanja, svoju slobodu govora, na juriš. Dakako da ni to ne prolazi bez masakra. Trvenja oko nadnica po vladikavkavskim željezničkim radionicama za nekoliko su dana izrasla u politički generalni štrajk i u revolucionarnu uličnu borbu. U odjek odmah je uslijedio još jedan generalni štrajk, na stanici Tihoreckaja te iste željeznice. I tu je došlo do masakra, zatim do procesa, pa se i Tihoreckaja kao epizoda ukopčala u neprekidni lanac revolucionarnih momenata. Proljeće 1903. daje odgovor na poraze štrajkova u Rostovu i Tihoreckoj: čitav jug Rusije nalazi se u svibnju, lipnju i srpnju u plamenu. Baku, Tiflis, Batum, Jelisavetgrad, Odesa, Kijev, Nikolajev, Jekaterinoslav, doslovno stoje u generalnom štrajku. Ali ni tu pokret ne nastaje po nekom unaprijed sastavljenom planu u nekom centru, on se slijeva iz pojedinih točaka, svake s drugim povodom, s drugačijim oblicima. Započinje *Baku*, gdje se više parcijalnih tarifnih borbi pojedinih tvornica i grana napokon slijeva u jedan generalni štrajk. U *Tiflisu* počinje štrajkati 2000 trgovačkih namještenika čije je radno vrijeme od šest sati ujutro do jedanaest sati navečer; svi oni 4. srpnja u 8 sati navečer napuštaju dućane i u povorci prolaze gradom kako bi zatražili od vlasnika da zatvore radnje. Pobjeda je potpuna: trgovački namještenici osvajaju radno vrijeme od osam do osam, njima se odmah priključuju sve tvornice, radionice, uredi. Novine ne izlaze, tramvajski promet može se odvijati samo pod zaštitom vojske. — U *Jelisavetgradu* počinje 10. srpnja u svim tvornicama štrajk s čisto ekonomskim zahtjevima. Oni se najvećma odobravaju, i tada, 14. srpnja štrajk prestaje. Samo dvije nedjelje kasnije on izbija ponovo; ovoga puta parolu daju pekari, slijede ih klesari, stolari, bojadisari, mlinarski radnici a napokon i opet svi tvornički radnici. — U *Odesi* pokret počinje tarifnom borbom u koju su vladini agenti upleli »legalno« radničko udruženje osnovano prema programu čuvenog žandara Subatova. Dijalektika historije i opet je ulučila priliku da izvede zgodnu pakosnu psinu: ekonomske borbe prijašnjeg razdoblja — među njima veliki petrogradski generalni štrajk 1896. — rusku su socijaldemokraciju zaveli na pretjerivanje s takozvanim »ekonomizmom«, pa je tako ona među radništvom pripremila tlo za demagošku rabotu Subatova. Ali nakon nekog vremena velika je revolucionarna struja okrenula brodić s lažnom zastavom i prisilila ga da plovi upravo na čelu revolucionarne proleterске flotile. Subatovljeva su udruženja dala u proljeće 1904. parolu za veliki generalni štrajk u Odesi, kao što su je dala i u siječnju 1905. za generalni štrajk u Petrogradu. Radnici u Odesi koje je bila uspavala tlapnja o iskrenom prijateljstvu vlade prema radnicima i njezinoj simpatiji za čisto ekonomsku borbu, odjednom su zaželjeli da to prokušaju i članove Subatovljeva »radničkog udruženja« prisilili da u jednoj tvornici proglase štrajk zbog najskromnijih zahtjeva. Njih su poduzetnici na to

naprosto izbacili na ulicu, a kada su oni od vođa udruženja zatražili obećanu zaštitu vlasti, gazda se ispario i ostavio radnike u divljem vrenju. Ubrzo su na čelo stali socijaldemokrati i štrajkaški se pokret proširio u druge tvornice. Prvog srpnja štrajka 2500 željezničkih radnika, 4. srpnja stupaju u štrajk lučki radnici, radi podizanja nadnica od 80 kopjejkki na 2 rublja i skraćivanja radnog vremena za pola sata. Šestog srpnja pokretu se priključuju mornari. Trinaestog srpnja počinje napuštati rad tramvajsko osoblje. Tada se održava zbor svih štrajkaša, 7000 do 8000 ljudi; stvara se povorka koja ide od tvornice do tvornice rastući poput lavine, upućuje se već kao mnoštvo od 40.000 do 50.000 ljudi u luku da bi tamo obustavila svaki rad. Ubrzo u cijelom gradu vlada generalni štrajk. — U *Kijevu* 21. srpnja počinje obustava rada u željezničkim radionicama. I tu je neposredan povod u bijednim uvjetima rada, pa se postavljaju tarifni zahtjevi. Drugog dana primjer slijede lijevaonice. Zatim se 23. srpnja zbiva incident koji daje znak za generalni štrajk. U noći su uhapšena dva delegata željezničkih radnika; štrajkaši zahtijevaju da se oni smjesta puste, a kada to nije ispunjeno, zaključuju da vlakove ne puste iz grada. Na kolodvoru sjedaju po tračnicama svi štrajkaši sa ženama i djecom — more ljudskih glava. Prijeti se pušćanim plotunima. Radnici otkrivaju grudi i viču: »Pucajte!« Na goloruku masu što sjedi po tračnicama ispaljen je plotun i na tlu ostaje 30 do 40 leševa, među njima žene i djeca. Na tu vijest istoga dana diže se u štrajk cijeli Kijev. Leševe poginulih masa podiže i nosi u beskrajnoj povorci. Zborovi, govori, hapšenja, tu i tamo ulične borbe — Kijev je sred revolucije. Pokret se brzo svršava; ali pri tomu su tiskarski radnici dobili skraćenje radnog vremena za jedan sat i povišicu nadnice za jedan rubalj; u jednoj tvornici kvasa uveden je osamsatni radni dan; željezničke su radionice po odluci ministarstva zatvorene; druge grane dalje su vodile parcijalne štrajkove za svoje zahtjeve. — U *Nikolajevu* generalni štrajk izbija pod neposrednim utiskom vijesti iz Odeze, Bakua, Batuma i Tiflisa, unatoč otporu socijaldemokratskog komiteta koji je izbijanje pokreta htio odgoditi do trenutka kada je vojska trebala otići iz grada na manevre. Masa se nije dala zadržati; jedna je tvornica počela, štrajkaši su krenuli od radionice do radionice, otpor vojske samo je dolio ulja na vatru. Ubrzo su se stvorile masovne povorke s revolucionarnim pjesmama, koje su sa sobom povukle sve radnike, namještenike, tramvajsko osoblje, muškarce i žene. Rad je potpuno mirovao. — U *Jekaterinoslavu* 5. su kolovoza počeli štrajkati pekari, 7. radnici željezničkih radionica, zatim sve ostale tvornice; 8. kolovoza prestaje tramvajski promet, novine ne izlaze. — Tako je u ljetu 1903. nastao grandiozni generalni štrajk južne Rusije. Iz mnogih malih kanala parcijalnih ekonomskih borbi i malih »slučajnih« događaja on se ubrzo slio u silno more i pretvorio čitav jug carevine na nekoliko nedjelja u bizarnu revolucionarnu radničku republi-

ku. »Bratski zagrljaji, ushićeni i oduševljeni poklici, slobodarske pjesme, radostan smijeh, humor i veselje odzvanjali su u mnoštvu tisuća ljudi koje se od jutra do mraka talasalo gradom. Raspoloženje je bilo povišeno. Gotovo se moglo pomisliti da je na Zemlji započeo nov bolji život. Duboko ozbiljna, istodobno idilična, dirljiva slika...« Tako je tada pisao dopisnik liberalnog »Osvoženija« gospodina Petra von Struvea.

Godina 1904. odmah je u početku donijela sa sobom rat i kratkotrajni predah u pokretu masovnih štrajkova. Najprije je zemlju prekrilo mutan val »patriotskih« demonstracija koje je upriličila policija. Carskoslužbeni šovinizam na neko je vrijeme »liberalno« građansko društvo posve položio na tlo. Socijaldemokracija ipak uskoro ponovo osvaja bojno polje; policijskim demonstracijama patriotskog lumpenproletarijata suprotstavljaju se revolucionarne radničke demonstracije. Sramotni porazi carske vojske napokon bude iz narkoze i liberalno društvo; počinje era liberalskih i demokratskih kongresa, banketa, govora, adresa i manifesta. Apsolutizam, privremeno potišten zbog poniženja u ratu, u svojoj rastrojenosti pušta gospodi neka im bude, a ona već vide nebo puno liberalskih gusala. Pola godine politički proscenij drži u posjedu građanski liberalizam, proletarijat staje u sjenu. Samo, apsolutizam se sa svoje strane poslije duže depresije pribire, kamarila prikuplja svoje snage, i jedan jedini jači topot kozačkih čizama tjera u prosincu čitavu liberalsku akciju u mišju rupu. Banketi, govori, kongresi, kratkim se putem zabranjuju kao »drski prohtjevi« i liberalizam se odjednom zatiče u škripcu. Ali upravo ondje gdje se završava nit liberalizma, počinje akcija proletarijata. U prosincu 1904. izbija na podlozi nezaposlenosti grandiozni generalni štrajk u Bakuu: radnička klasa ponovo je na bojnopolju. Kad je govorenje bilo zabranjeno i kad je zanijemilo, započeo je ponovo rad. U Bakuu je socijaldemokracija vladala nekoliko tjedana sred generalnog štrajka kao neograničeni gospodar situacije i svojevrсни decembarski događaji na Kavkazu bili bi pobudili golemu pažnju da ih nije tako rapidno preplavila rastuća plima revolucije koju su pognali upravo ti događaji. Fantastične, nerazbistrene vijesti o generalnom štrajku u Bakuu još nisu bile ni doprle do svakog kutka carevine, kada je u siječnju 1905. masovni štrajk izbio u *Petrogradu*.

I tu je, kao što znamo, povod bio sitan. Dva radnika Putilovljevih fabrika bila su otpuštena zbog svoje pripadnosti legalnom Subatovljevu udruženju. To kažnjavanje izazvalo je 16. siječnja štrajk solidarnosti svih 12.000 radnika tih tvornica. U povodu štrajka socijaldemokrati su počeli živo agitirati da se zahtjevi prošire i isposlovali su da se zatraži osamsatni radni dan, pravo udruživanja, sloboda govora i štampe itd. Hitro je dojavljeno ostalim proleterima da među putilovskim radnicima vrije i za nekoliko

dana našlo se u štrajku 140.000 radnika. Zajednička savjetovanja i burne rasprave doveli su do izrade one proleterske povelje građanskih sloboda, s osamsatnim radnim danom na čelu, s kojom je 22. siječnja 200.000 radnika krenulo pod vodstvom svećenika Gapona pred carski dvor. Konflikt zbog dva kažnjena putilovska radnika pretvorio se za nedjelju dana u prolog najsilnijoj revoluciji novoga vijeka.

Događaji što su neposredno slijedili, poznati su: petrogradsko krvoproliće izazvalo je u siječnju i veljači po svim industrijskim središtima i gradovima Rusije, Poljske, Litve, baltičkih pokrajina, Kavkaza, Sibirije, na sjeveru i na jugu, na zapadu i na istoku goleme masovne štrajkove i generalne štrajkove. Samo, gledani izbliza, masovni se štrajkovi sada pojavljuju u drugačijem obliku nego u dotadašnjem razdoblju. Ovoga puta svugdje su s pozivima prednjačile socijaldemokratske organizacije; svugdje se kao razlog i svrha generalnog štrajka izričito navodila revolucionarna solidarnost s petrogradskim proletarijatom; posvuda je istodobno bilo i demonstracija, i govora, i borbi s vojskom. Ipak, ni tu nije bilo govora o nekom unaprijed sastavljenom planu, jer pozivi partije jedva da su uzabili držati korak sa spontanom dizanjem mase; jedva da su stizali formulirati lozinke mase koja je jurila naprijed. Zatim: prijašnji masovni i generalni štrajkovi nastajali su iz pojedinačnih tarifnih borbi što su se stapale, pa se u općem raspoloženju revolucionarne situacije i pod dojmom socijaldemokratske agitacije rapidno pretvarale u političke zborove; ekonomski moment i sindikalna rascjepkanost bila su polazišta, a obuhvatna klasna akcija i političko vodstvo krajnji rezultat. Sada je kretanje obratno. Januarski i februarski generalni štrajkovi izbili su kao već unaprijed jedinstvena revolucionarna akcija pod vodstvom socijaldemokracije; samo, ta se akcija ubrzo raspala u nepregledan niz lokalnih parcijalnih ekonomskih štrajkova u pojedinim krajevima, gradovima, granama, tvornicama. Cijelog proljeća 1905. pa sve do kasnog ljeta vrila je u čitavom golemom carstvu neumorna ekonomska borba gotovo svekolikog proletarijata protiv kapitala, borba što prema gore zahvaća sva malograđanska zanimanja: trgovačke namještenike, bankovne činovnike, tehničare, glumce, umjetnička zvanja, što prema dolje prodire do kućne posluge, do nižeg policijskog činovništva, čak do slojeva lumpenproletarijata, i istodobno struji iz grada u seosku ravnicu, a kuca dapače i na željezna vrata vojničkih kasarni.

To je ta divovska šarena slika općeg razračunavanja rada s kapitalom što odražava čitavu raznolikost socijalne raščlanjenosti i političke svijesti svakog sloja i svakog kutka, što se proteže čitavom dugom ljestvicom od sindikalne borbe koju po svim pravilima vodi prokušana veleindustrijska elitna trupa proletarijata, do bezoblične provale protesta šake seoskih proletera, sve do prvih

mutnih gibanja uzbuđenog vojničkog garnizona, od dobro odgojenog elegantnog revolta u manžetama i tvrdoj ogrlici po uredima neke bankarske kuće, pa do zbunjenog plašljivo-smionog negodovanja na nezgrapnom skupu nezadovoljnih policajaca u kakvoj zadimljenoj, mračnoj i prljavoj policijskoj stanici.

Prema teoriji ljubitelja »urednih i vrlo discipliniranih« borbi po planu i shemi, osobito onih koji misle da uvijek mnogo bolje znaju »kako je to trebalo uraditi«, raspad velike političke akcije generalnog štrajka u siječnju 1905. u bezbroj ekonomskih borbi vjerojatno je bila »velika pogreška« koja je akciju »paralizirala« i pretvorila je u »vratu od slame«. I socijaldemokracija u Rusiji, koja u revoluciji doduše sudjeluje ali je ne »djela«, i njezine zakone mora naučiti tek iz samoga njezinog toka, bila je u prvom trenutku uslijed prividno besplodnog povlačenja olujne plime generalnog štrajka na neko vrijeme ponešto izbačena iz koncepta. Samo, historija koja je počinila onu »veliku pogrešku«, obavila je time, ne hajući za rezoniranje svojih nezvanih školnika, jednako neizbježan kao po svojim posljedicama i neizmjeran divovski posao revolucije.

Iznenadni generalni ustanak proletarijata u siječnju, kojemu su silan podstrek dali petrogradski događaji, bio je prema vani čin revolucionarne objave rata apsolutizmu. Ali ta prva opća direktna klasna akcija upravo je kao takva djelovala povratno prema unutra utoliko više ukoliko je prvi put probudila, poput udara struje, klasni osjećaj i klasnu svijest milijuna. I to se buđenje klasnog osjećaja odmah ispoljilo tako što je mnogomilijunskoj proleter-skoj masi odjednom oštro i resko prodrila u svijest nepodnošljivost onog socijalnog i ekonomskog bitisanja koje je ta masa desetljećima strpljivo podnosila u lancima kapitalizma. Stoga počinje spontano opće stresanje i kidanje tih lanaca. Sve tisućustruke patnje podsjećaju moderni proletarijat na stare krvave rane. Negdje se vodi borba za osamsatni radni dan, negdje protiv rada na akord, tu jedni brutalne majstore »izvoze« u vreći na ručnim kolicima, tamo se drugi bore protiv infamnih sistema kažnjavanja, posvuda za bolje nadnice, tu i tamo za ukidanje rada po kućama. Zaostala, degradirana zanimanja u velikim gradovima, mali provincijski gradovi koji su do tada tonuli u idiličnom drijemežu, selo sa svojim nasljedstvom tjelesnog vlasništva — sve se to odjednom, probuđeno januarskom munjom, prisjeća svojih prava i sad grozničavo nastoji nadoknaditi propušteno. Ekonomska borba tu nije dakle u zbilji bila raspad, cjepkanje akcije, nego naprosto promjena fronta, naglo i prirodno pretvaranje prve generalne bitke s apsolutizmom u generalni obračun s kapitalom, koji je u skladu sa svojim karakterom poprimio *oblik* pojedinih rascjepkanih tarifnih borbi. Nije u siječnju s raspadom generalnog štrajka na ekonomske štrajkove bila skršena politička klasna

akcija, već obratno; nakon što je u danoj situaciji na danom stupnju revolucije bio iscrpljen mogući sadržaj političke akcije, ona se raspala ili dapače pretvorila u ekonomsku akciju.

Zapravo: što je još generalni štrajk u siječnju mogao postići? Samo se potpuno nepromišljeno moglo očekivati uništenje apsolutizma jednim udarcem posredstvom jednog jedinog »izdržljivog« generalnog štrajka po anarhističkoj shemi. Apsolutizam u Rusiji mora srušiti proletarijat. Ali proletarijatu je za to potreban visok stupanj političkog školovanja, klasne svijesti i organizacije. Svi ti uvjeti ne mogu se crpsti iz brošura i letaka, nego baš iz životne političke škole, iz borbe i u borbi, u toku napredovanja revolucije. Zatim, apsolutizam se ne može srušiti u bilo kojem trenutku, samo ako se uloži dovoljno potrebnog »napora« i »izdržljivosti«. Propast apsolutizma puki je vanjski izraz unutrašnjeg socijalnog i klasnog razvoja ruskog društva. Prije nego, i da bi se apsolutizam mogao srušiti, mora se buduća građanska Rusija uspostaviti i oblikovati u svojoj unutrašnjosti, u svojoj modernoj klasnoj podjeli. Za to se hoće razračunavanje među raznim socijalnim slojevima i interesima, stvaranje — pored proleterskih, revolucionarnih — ne manje i liberalnih, radikalnih, malograđanskih, konzervativnih i reakcionarnih partija, za to se hoće samoosvješćenje, samospoznaja i klasna svijest ne samo narodnih masa nego i građanskih slojeva. Ali ni oni se ne mogu oblikovati i dozoriti drugačije nego u borbi, u procesu same revolucije, kroz životnu školu zbivanja, u sudaru s proletarijatom i između sebe, u neprestanom uzajamnom trvenju. To klasno cijepanje i klasno sazrijevanje građanskog društva, kao i njegovu akciju u borbi protiv apsolutizma, po jednoj strani svojevrsna vodeća uloga proletarijata i njegove klasne akcije sputava i otežava, a po drugoj tjera naprijed i ubrzava. Razna strujanja socijalnog procesa ispod površine revolucije križaju se, uzajamno kočé, povećavaju unutrašnje proturječnosti revolucije, ali ona u svojem rezultatu na taj način ubrzavaju i potenciraju svoje snažne erupcije.

Tako prividno posve jednostavan i gol, čisto mehanički problem: obaranje apsolutizma, zahtijeva vrlo dug socijalni proces, potpuno potkapanje tla pod nogama društva, ono što je najdonje mora gore, ono što je najgornje mora dolje, prividan »red« mora se pretvoriti u kaos, a iz naoko »anarhičnog« kaosa mora se stvoriti novi poredak. I tako u tom procesu socijalnog presortiranja stare Rusije nije nenadomjestivu ulogu odigrala samo januarska munja prvog generalnog štrajka, nego još više veliko nadošlo proljetno i ljetno nevrijeme ekonomskih štrajkova. Ogorčeno opće razračunavanje najamnog rada s kapitalom u jednakoj je mjeri pridonijelo razgraničenju različitih narodnih slojeva kao i onomu građanskih slojeva, klasnoj svijesti revolucionarnog proletarijata kao i onoj liberalne i konzervativne buržoazije. I kao što su

gradske tarifne borbe pridonijele stvaranju jake monarhističke moskovske stranke industrijalaca, tako je crveni pijetao snažnog seljačkog ustanka u Livonskoj doveo do brze likvidacije čuvenog agrarno-plemičkog liberalizma u liku zemstva.

Ali razdoblje ekonomskih borbi u proljeću i ljetu 1905. ujedno je kroz oblike živog socijaldemokratskog agitiranja i vođenja omogućilo gradskom proletarijatu da naknadno usvoji čitavo mnoštvo pouka januarskog prologa, da sebi razjasni daljnje zadaće revolucije. A s tim je u vezi još jedan rezultat trajnog socijalnog značenja: *opće podizanje životne razine proletarijata*, ekonomske, političke i intelektualne. Proljetni štrajkovi 1905. gotovo su svugdje protekli pobjedonosno. Kao primjer iz goleme i najvećim dijelom nesređene činjenične građe navedimo ovdje samo nekoliko podataka iz nekoliko najvažnijih štrajkova koje je samo u Varšavi vodila socijaldemokracija Poljske i Litve. U najvećim varšavskim tvornicama *metalske* grane: dioničarskom društvu Lilpop, Rau i Löwenstein, Rudzki i Co., Bormann, Schwede i Co., Handtke, Gerlach i Pulst, Braća Geisler, Eberhard, Volski i Co., dioničarskom društvu Konrad i Jarmuškievič, Weber i Daehn, Gvizardzinski i Co., tvornici žice Volanovski, dioničarskom društvu Gostinski i Co., K. Brun i sin, Fraget, Norblin, Werner, Buch, braća Kenneberg, Labor, tvornici svjetiljaka Dittmar, Serkovski, Vežicki, ukupno 22 tvornice, radnici su poslije četiri-pet nedjelja štrajka (počevši od 25. i 26. siječnja) sve u svemu izborili devetsatni radni dan, 15 do 25-postotno povišenje nadnica i razne manje zahtjeve. U najvećim varšavskim radionicama *drvne* grane, to jest u Karmanskog, Damičkog, Gromela, Scerbinskog, Treurovskog, Horna, Bevensea, Tvorkovskog, Daaba i Martensa, ukupno 10 pogona, štrajkaši su već 23. veljače izborili devetsatni radni dan; nisu se, međutim, zadovoljili s tim nego su ustrajali pri osamsatnom radnom danu koji su poslije još jedne nedjelje i isposlovali, zajedno s povišicom nadnica. Čitava *zidarska* struka počela je štrajkati 27. veljače, zatražila je prema paroli socijaldemokracije osamsatni, a 11. ožujka izborila devetsatni radni dan, povišicu nadnica za sve kategorije, redovitu tjednu isplatu nadnica itd., itd. *Ličiaci, drvodjelci, sedlari i kovači* zajednički su izborili osamsatni radni dan bez sniženja nadnica. *Telefonske* radionice štrajkale su deset dana i izborile osamsatni radni dan uz povišicu nadnica od 10 do 15 posto. Velika *tkaonica platna* Hielle i Dietrich (10.000 radnika) izborila je poslije devet nedjelja štrajka poboljšanje nadnica od 5 do 10 posto. A jednake rezultate u bezbrojnim varijacijama vidimo i u svim ostalim granama Varšave, Lođa, Sosnovice.

U pravoj Rusiji *osamsatni* radni dan osvojen je: u prosincu 1904. za jednu kategoriju radnika na petrolejskim poljima u Bakuu, u svibnju 1905. za radnike šećerana kijevskog rajona, u siječnju

1905. u svim štamparijama grada Samare (gdje je ujedno isposlovano povišenje akordnih nadnica i ukidanje kazni), u veljači u tvornici ratnomedicinskih instrumenata, jednoj stolariji namještaja i u tvornici municije u Petrogradu, zatim je uvedena osamsatna smjena u rudnicima Vladivostoka, u ožujku osamsatni radni dan u državnoj mehaničkoj radionici državnih papira, u travnju za kovače grada Bobrujska, u svibnju za namještenike gradske električne željeznice u Tiflisu, ujedno u svibnju osam i pol sati rada u golemoj pamučnoj tkaonici Morozova (uz istovremeno ukidanje noćnog rada i povišenja nadnica za 8 posto), u lipnju osamsatni radni dan u nekim uljarama Petrograda i Moskve, u srpnju osam i pol sati za kovače u petrogradskoj luci, u studenom u svim privatnim tiskarama grada Orela (uz istovremeno povišenje nadnice po vremenu za 20 posto i u akordu za 100 posto, uz uvođenje paritetnog nagodbenog tijela).

Devetsatni radni dan u svim željezničkim radionicama (u veljači), u mnogim državnim vojnim i mornaričkim radionicama, u najvećem broju tvornica grada Berdjanska, u svim tiskarama grada Poltave i grada Minska; devet i po sati u brodogradilištu, mehaničkoj radionici i ljevaonici grada Nikolajeva, u lipnju poslije općeg štrajka konobara u mnogim gostionicama i kavanama Varšave (uz istodobno povišenje nadnica za 20 do 40 posto i dvonedjeljni godišnji odmor).

Desetsatni radni dan gotovo u svim tvornicama gradova Lođ, Sosnovica, Riga, Kovno, Reval, Dopart, Minsk, Harkov, kod pekara u Odesi, u zanatskim radionicama Kišenjeva, u nekim tvornicama šešira u Petrogradu, u tvornicama šibica Kovno (uz istovremeno povišenje nadnica za 10 posto), u svim državnim mornaričkim radionicama i za sve lučke radnike.

Povišenja nadnica posvuda su manja nego skraćenje radnog vremena, ali ipak značajna; tako je u Varšavi sredinom ožujka 1905. gradska uprava za tvornice ustanovila opće povišenje nadnica od 15 posto; u središtu tekstilne industrije Ivanovo-Voznesensku povišenja nadnica dostigla su od 7 do 15 posto; u Kovnu je povišica nadnica zahvatila 73 posto ukupnog broja radnika. Čvrsta *minimalna nadnica* uvedena je u jednom dijelu pekara Odeze, u Njevskom brodogradilištu u Petrogradu itd.

Dakako, koncesije se mnogo puta sad tu, sad tamo opozivaju. Ali to samo pruža povod za ponovne, još žešće uzvratne borbe, i tako je razdoblje proljetnih štrajkova iz 1905. samo od sebe postalo prologom beskonačnog niza ekonomskih borbi što se neprekidno šire i nadovezuju i traju do današnjeg dana. U razdobljima krajnjeg zatišja revolucije, kada telegrami ne prenose u svijet sen-

zacionalne vijesti s ruskog bojišta i kada zapadnoevropski čitalac razočaran odlaže jutarnje novine, uz primjedbu da se u Rusiji »nije ništa dogodilo«, u zbilji ispod površine čitave carevine krtica revolucije bez odmora, danju i noću, iz sata u sat nastavlja sa svojim velikim radom. Neprekidna intenzivna ekonomska borba po skraćenim metodama rapidno prevodi kapitalizam iz stadija primitivne akumulacije, patrijarhalnog raubovanja, u najmoderniji civilizirani stadij. Danas stvarno radno vrijeme u ruskoj industriji nije samo ispred ruskog tvorničkog zakonodavstva, to jest zakonskog radnog vremena od jedanaest i pol sati, nego je čak ispred stvarnih prilika u Njemačkoj. U većini grana ruske veleindustrije danas vlada devetsatni radni dan koji socijalno zakonodavstvo u njemačkoj prikazuje kao nedostižan cilj. Dapače: onaj žuđeni »industrijski konstitucionalizam« za kojim se u Njemačkoj čezne i za čiju bi ljubav pristaše oportunističke taktike rado otklonili od ustajalih voda jedinospasavajućeg parlamentarizma svaki oštriji vjetrić, u Rusiji se rodio upravo sred revolucionarne bure iz revolucije, zajedno s političkim »konstitucionalizmom«! U zbilji nije nastupilo opće podizanje puke životne razine ili čak kulturnog nivoa radništva. U revoluciji nema mjesta materijalnom životnom standardu kao trajnom stupnju blagostanja. Puna proturječnosti i kontrasta, revolucija zajedno s iznenađujućim ekonomskim pobjedama donosi i najbrutalnija djela osвете kapitala: danas osamsatni radni dan, sutra masovna otpuštanja i gola glad za stotine tisuća. Najdragocjenije, jer ostaje, pri tom dizanju i spuštanju valova revolucije jest njezin *duhovni talog*: skokovit intelektualni i kulturni rast proletarijata što pruža jamstvo za njegovo dalje nezadrživo napredovanje kako u ekonomskoj tako i u političkoj borbi. Ali, ne samo to. Prevrća se sam odnos radnika prema poduzetnicima; od januarskog generalnog štrajka i štrajkova što su za njim slijedili u 1905. godini princip kapitalističkog »kućevlasništva« de facto je uklonjen. U najvećim tvornicama svih najvažnijih industrijskih centara stvorila se kao sama od sebe ustanova radničkih odbora, i poduzetnik pregovara samo s njima, oni odlučuju o svojim sukobima. I napokon, još više: prividno kaotični štrajkovi i »dezorganizirana« revolucionarna akcija, poslije januarskog generalnog štrajka postaje ishodištem grozničavog *organizacionog rada*. Madam historija, smijući se izdaleka, povukla je za nos birokratske šabloniste koji srdito drže stražu pred vratima njemačke sindikalne sreće. Čvrste organizacije, kao bezuvjetna pretpostavka eventualnog pokušaja eventualnog masovnog štrajka u Njemačkoj, koje poput neosvojive tvrđave moraju biti unaprijed opasane bedemima, te se organizacije u Rusiji, upravo suprotno, iz masovnog štrajka tek rađaju. I dok se čuvari njemačkih sindikata najviše plaše da će se organizacije u revolucionarnom vrtlogu porazbijati s treskom poput skupocjenog porculana, ruska nam revolucija pokazuje direktno su-

protnu sliku: iz vrtloga i bure, iz plamena i žara masovnih štrajkova, uličnih borbi, dižu se kao Venera iz morske pjene: svježi, mladi, snažni i puni životne radosti... sindikati.

I ovdje evo malog primjera koji je, međutim, tipičan za cijelu carevinu. Na drugoj konferenciji sindikata Rusije koja je održana krajem 1906. u Petrogradu, predstavnik petrogradskih sindikata rekao je u svojem izvještaju o razvoju sindikalne organizacije u carskoj prijestolnici:

»22. siječanj 1905, koji je otplavio Gaponovo udruženje, bio je prekretnica. Radnici iz mase naučili su se od samih događaja cijeniti značenje organizacije i shvatili su da organizaciju mogu stvoriti jedino oni sami. — U direktnoj vezi s januarskim pokretom nastaje u Petrogradu prvi sindikat: onaj tiskarskih radnika. Komisija izabrana da izradi tarifu izradila je statut, i 19. lipnja sindikat je počeo postojati. Nekako u isto vrijeme oživotvoren je sindikat pisara i knjigovođa. Pored tih organizacija, koje su postojale gotovo otvoreno (legalno), nastaju od siječnja do listopada 1905. poluzakoniti i nezakoniti sindikati. Prvima pripada na primjer onaj ljekarničkih pomoćnika i trgovačkih namještenika. Među zakonitim sindikatima valja istaći udruženje urara koji su svoju prvu tajnu sjednicu održali 24. travnja. Svi pokušaji da se sazove opća javna skupština propali su zbog upornog otpora policije i poduzetnika u liku obrtničke komore. Taj neuspjeh nije spriječio opstanak sindikata. On je održao tajne skupštine članstva 9. lipnja i 14. kolovoza, pored sjednica sindikalnih predsjedništava. Sindikat krojača i krojačica osnovan je u proljeće 1905. na jednoj skupštini u šumi, kojoj je prisustvovalo 70 krojača. Nakon što se raspravilo pitanje osnivanja, izabrana je komisija zadužena da izradi statut. Svi pokušaji komisije da sindikatu isposluje zakonitu egzistenciju ostali su bez uspjeha. Njezino se djelovanje ograničuje na agitaciju i pridobijanje članova u pojedinim radionicama. Slična je sudbina bila dosuđena sindikatu obućara. U srpnju bila se noću u šumi izvan grada okupila skupština. Tu se našlo zajedno više od 100 obućara; održan je referat o značenju sindikata, o povijesti zapadne Evrope i o zadaćama u Rusiji. Zatim je donijet zaključak da se osnuje sindikat; dvanaest ljudi izabrano je u komisiju koja je trebala izraditi statut i sazvati opću skupštinu obućara. Statut je bio izrađen, ali zasad nije uspjelo ni da se on tiska ni da se sazove opća skupština.«

To su bili prvi teški počeci. Zatim su došli oktobarski dani, drugi opći generalni štrajk, carski manifest od 30. listopada i kratko »ustavno razdoblje«. Radnici su se s plamenom gorljivošću bacili u valove političke slobode kako bi je odmah iskoristili za organizacioni rad. Pored svakodnevnih političkih skupova, debata, osnivanja udruženja, odmah se započelo s izgradnjom sindikata. U

listopadu i studenome nastaje u Petrogradu *četrdeset* novih sindikata. Ubrzo se osniva »Centralni biro«, to jest sindikalni kartel, izlaze razni sindikalni listovi, od studenoga također centralni organ: »Sindikata«. Ono što je već iznijeto o Petrogradu vrijedi i za Odesu i Moskvu, Kijev i Nikolajev, Saratov i Voronjež, Samaru i Njižnji Novgorod, za sve veće gradove Rusije i još u većem stupnju za Poljsku. Sindikati pojedinih gradova traže međusobni dođir, održavaju se konferencije. Svršetak »ustavnog razdoblja« i povratak reakciji u prosincu 1905. donosi privremeni kraj otvorene, široke djelatnosti sindikata, ali ne potamnjuje njihov životni sjaj. Oni u tajnosti djeluju i dalje kao organizacija i ujedno posve otvoreno vode tarifne borbe. Stvara se osebujna mješavina zakonitog i nezakonitog položaja sindikalnog života koja je sukladna proturječnoj revolucionarnoj situaciji. Ali organizaciono se djelo sred borbe dalje izgrađuje svom temeljitošću, upravo pedantno. Sindikati poljske i litavske socijaldemokracije, na primjer, koje je na posljednjem partijskom kongresu (u srpnju 1906.) predstavljalo pet delegata u ime 10.000 članova, snabdjeveni su urednim statutima, članskim knjižicama, markicama itd. A isti oni pekari i cipelari, metalski i tiskarski radnici Varšave i Lođa koji su u lipnju 1905. stajali na barikadama i u prosincu samo čekali da iz Petrograda stigne parola za ulične borbe, nalaze između jednog i drugog masovnog štrajka, između zatvora i otkaza, pod opsadnim stanjem, dovoljno mara i svete ozbiljnosti da bi temeljito i pažljivo raspravljali o svojim sindikalnim statutima. Da, ti jučerašnji i sutrašnji borci na barikadama više su nego jednom na skupštinama oprali glave svojim vođama i zaprijetili istupom iz partije jer se nesretne sindikalne članske knjižice nisu mogle dovoljno brzo štampati — u tajnim tiskarama uz neprestani policijski lov na vještice. Ta gorljivost i ta ozbiljnost traju i dalje sve do ovoga časa. U prve dvije nedjelje srpnja 1906. u Jekaterinoslavu je na primjer nastalo 15 novih sindikata; u Kostromi šest sindikata, više njih u Kijevu, Poltavi, Smolensku, Čerkasiju i Proskurovu — do najmanjih provincijskih gnijezda. U sjednici moskovskog sindikalnog kartela 4. lipnja ove godine bilo je poslije izvještaja pojedinih delegata zaključeno: »Da sindikati moraju svoje članove disciplinirati i suzdržavati od uličnih nereda jer se smatra da nije pogodan trenutak za masovni štrajk. U pogledu mogućih provokacija vlade oni moraju paziti kako mase ne bi pohrlile na ulicu. Kartel je, napokon, zaključio da u vrijeme kad neki sindikat vodi štrajk, drugi treba da se uzdrže od tarifnog pokreta.« Najviše ekonomskih borbi sada predvode sindikati.²

² Samo u prve dvije nedjelje lipnja 1906. vođene su ove tarifne borbe: knjigotiskara Petrograda, Moskve, Odesa, Minska, Vilne, Saratova, Mogiljeva, Tombova, za osamsatni radni dan i nedjeljni počinak; generalni štrajk mornara u Odesi, Nikolajevu, Kerču, Krimu, Kavkazu, u volškoj floti, u Kronštadtu, u Varšavi i Ploku, za priznavanje sindikata i puštanje uhapšenih radničkih

Tako je velika ekonomska borba, potekla iz januarskog generalnog štrajka, koja otada do današnjeg dana ne prestaje, stvorila široku pozadinu revolucije iz koje se u neprestanom uzajamnom djelovanju s političkom agitacijom i vanjskim događajima revolucije čas tu čas tamo uvijek iznova dižu sad pojedine eksplozije, sad opće, velike, ključne akcije proletarijata. Tako plamsaju na toj pozadini jedan za drugim: uz proslavu prvog maja 1905. uzorni apsolutni generalni štrajk u *Varšavi* s potpuno mirnom masovnom demonstracijom koja se svršava u krvavom susretu golorkog mnoštva s vojnicima. U lipnju jedan masovni izlet u Lođu, koji rastjeruju vojnici, dovodi do demonstracije 100.000 radnika na sprovodu nekoliko žrtava soldateske, zatim ponovo do sukoba s vojskom i napokon do generalnog štrajka koji 23, 24. i 25. prelazi u prvu borbu na barikadama u carevini. U lipnju također iz male upadice na palubi oklopnjače »Potemkin« eksplodira u luci Odeze prvi veliki revolt mornara crnomorske flote koji odmah kao povratan učinak izaziva u *Odesi* i *Nikolajevu* snažan masovni štrajk. Kao daljnji odjeci slijede: masovni štrajk i revolti mornara u *Kronštadu*, *Liepoj* i *Vladivostoku*.

U listopadu slijedi grandiozni eksperiment Petrograda s uvođenjem osamsatnog radnog dana. Vijeće radničkih delegata zaključuje da se u Petrogradu na revolucionaran način isposluje osamsatni radni dan. To znači: u određeni dan svi radnici Petrograda izjavljuju svojim poduzetnicima da ne žele raditi duže od osam sati dnevno i u određeni sat napuštati radne prostorije. Ideja daje povoda živoj agitaciji, proletarijat je prihvaća i provodi s oduševljenjem, ne plašeći se ni najvećih žrtava. Tako je osamsatni radni dan na primjer za tekstilne radnike, koji su do tada radili 11 sati, i to u akordu, značio golem gubitak u nadnicama, koji su oni ipak pripravno prihvatili. *Poslije nedjelje dana vladao je u svim tvornicama i radionicama Petrograda osamsatni radni dan*, a radosti radnika nema kraja. Ali ubrzo se u početku zaprepasteni poduzetnici pribiru na obranu: posvuda se prijeti zatvaranjem

delegata: lučkih radnika u *Saratovu*, *Nikolajevu*, *Caricinu*, *Arhangelsku*, *Njižnjem Novgorodu*, *Ribinsku*. Pekari su štrajkali u *Kijevu*, *Arhangelsku*, *Bjalistoku*, *Vilni*, *Odesi*, *Harkovu*, *Brest-Litovsku*, *Radomu*, *Tiflisu*; poljoprivredni radnici u distriktima Vjehnje-Dnjeprovsk, Borisovsk, Simferopol, u gubernijama Podolsk, Tula, Kursk, u distriktima Kozlov i Lipovec, u Finskoj, u kijevskoj guberniji, u distriktu Jelisavetgrada. U više gradova u tom su razdoblju štrajkale *istodobno gotovo sve proizvodne grane*, tako u *Saratovu*, *Arhangelsku*, *Kerču*, *Kremenčugu*. U *Bahmutu* je bio generalni štrajk rudara u ugljenokopima čitavog revira. U drugim je gradovima u spomenute dvije nedjelje tarifni pokret zahvatio *jednu za drugom sve proizvodne grane*, tako u *Kijevu*, *Petrogradu*, *Varšavi*, *Moskvi*, u čitavom rajonu *Ivanovo-Voznesenskog*. Svrha štrajka posvuda: skraćenje radnog vremena, nedjeljni počinak, tarifni zahtjevi. *Najveći dio štrajkova protekao je pobjedonosno*. U lokalnim se izvještajima naglašuje da su oni dijelom obuhvatili radničke slojeve koji su prvi put sudjelovali u tarifnom pokretu.

tvornica. Dio radnika upušta se u pregovore i osvaja ovdje deset-satni, ondje devetsatni radni dan. Elita petrogradskog proletarijata, radnici velikih državnih metalških tvornica, ostaju pak nepokolebljivi, pa slijedi otpuštanje pri kojem je 45.000 do 50.000 ljudi na mjesec dana bačeno na ulicu. Taj svršetak prevodi pokret za osamsatni radni dan u decembarski opći masovni štrajk koji je u znatnoj mjeri spriječio veliko otpuštanje.

Ali u međuvremenu, kao odgovor na Buliginov projekt Dume, slijedi u listopadu drugi veliki opći masovni štrajk u čitavoj carevini, a za nj su parolu dali željezničari. Ta druga ključna revolucionarna akcija proletarijata ima već bitno drugačiji karakter nego ona prva u siječnju. Element političke svijesti igra već mnogo veću ulogu. I tu je prva pobuda izbijanju masovnog štrajka zacijelo bila nebitna i naoko slučajna: sukob željezničara s upravom oko mirovinskog osiguranja. Samo, opće ustajanje industrijskog proletarijata što se na to nadovezalo, vodila je već jasna politička misao. Januarski štrajkaški prolog bio je hodočašće caru kako bi se politička sloboda izmolila, dok je lozinka oktobarskog štrajka glasila: Dosta je carističke ustavne komedije! A zahvaljujući neposrednom uspjehu generalnog štrajka: carskom manifestu od 30. listopada, pokret se ne povlači, kao u siječnju, u sebe da bi najprije nadoknadio početke ekonomske klasne borbe, nego se razlijeva na sve strane, kako bi se žustro poslužio svježim osvojenom političkom slobodom. Demonstracije, skupovi, prvenci štampe, javne diskusije i za kraj pjesme krvavi masakr, za njim i opet masovni štrajkovi i demonstracije — to je burna slika novembarskih i decembarskih dana. U studenom se na poziv socijaldemokracije priređuje prvi demonstrativni masovni štrajk kao protestno zborovanje protiv krvoprolića i proglašenja opsadnog stanja u Livonskoj i Poljskoj. Vrenje poslije kratkog ustavnog sanjarenja i okrutnog buđenja u prosincu napokon dovodi do izbijanja trećeg općeg masovnog štrajka u cijeloj carevini. Ovoga puta je tok i ishod ponovo posve drugačiji nego u oba prijašnja slučaja. Politička se akcija više ne pretvara u ekonomsku, kao u siječnju, ali ne postiže više ni brze pobjede, kao u listopadu. Carska kamara više se ne upušta u pokušaje s pravom političkom slobodom i tako se revolucionarna akcija prvi put u svojoj širini sudara s krutim zidom [materijalne]* sile apsolutizma. Po logici unutrašnjeg razvoja započelih događaja masovni se štrajk ovoga puta pretvara u otvoreni ustanak, oružane borbe po ulicama i na barikadama u Moskvi. S moskovskim decembarskim danima kao vrhuncem uzlazne linije političke akcije i pokreta masovnih štrajkova zaključuje se prva radna godina revolucije.

* Za drugo izdanje zamijenjeno sa: fizičke.

Moskovski događaji ujedno prikazuju u malom pokusnu sliku logičnog razvoja i budućnosti revolucionarnog pokreta uopće: njegovo neizbježno okončanje u općem otvorenom ustanku koji, međutim, sa svoje strane ne može nastati drugačije nego kroz školu niza pripremljenih djelomičnih ustanaka koji se upravo zbog toga mogu privremeno svršavati s djelomičnim izvanjskim »porazima« i, svaki zasebno, izgledati »preuranjeni«.

Godina 1906. donosi izbore za Dumu i epizodu s Dumom. Proletarijat po snažnom instinktu i pri jasnoj spoznaji stanja bojkotira čitavu carsko-ustavnu farsu, pa proscenij političke pozornice na nekoliko mjeseci ponovo zauzima liberalizam. Prividno se vraća situacija iz 1904: razdoblje govorenja stupa na mjesto djelovanja, i proletarijat neko vrijeme ostaje u sjeni da bi se to marljivije posvetio sindikalnoj borbi i organizacionom poslu. Masovni štrajkovi su zanijemili, dok se svakodnevno ispaljuju praskave rakete liberalne retorike. Napokon se odjednom stropoštava željezna zavjesa, glumci se rastjeruju, od liberalskih raketa ostaje samo dim i magla. Pokušaj centralnog komiteta ruske socijaldemokracije da u znak demonstracije protiv Dume i protiv obnavljanja razdoblja liberalskog govorenja izazove u čitavoj Rusiji četvrti masovni štrajk, glatko propada. Uloga samog političkog štrajka iscrpljena je, a prelazak masovnog štrajka u opći narodni ustanak i ulične borbe još nije sazrio. Liberalna je epizoda prošla, proleterska još nije ponovo počela. Pozornica ostaje privremeno prazna.

IV

U dosadašnjem izlaganju pokušali smo u nekoliko krupnih poteza skicirati povijest masovnih štrajkova u Rusiji. Već i letimičan pogled na tu povijest pruža sliku koja ni u jednoj crti ne nalikuje onoj koja se o masovnom štrajku obično stvara pri raspravama u Njemačkoj. Umjesto krute i isprazne sheme suhe političke »akcije« koja se planski i obzirno izvodi po zaključku najviše instance, vidimo komad živog života od krvi i mesa koji se uopće ne da isjeći iz velikog okvira revolucije, koji je tisućama žila povezan sa svim i svačim u revoluciji.

Masovni štrajk je, kao što nam pokazuje ruska revolucija, tako mnogolika pojava da se u njoj zrcale sve faze političke i ekonomske borbe, svi stadiji i momenti revolucije. Njegova primjenljivost, njegova djelotvornost, momenti u kojima on nastaje, ne prestano se mijenjaju. On iznenada otvara revoluciji nove, široke perspektive upravo kada se čini da je ona zapala u tjesnac, i podbacuje kada se činilo da se može očekivati s potpunom sigurnošću. Čas poput širokog morskog vala preplavljuje čitavo carstvo, čas se razlijeva u golemu mrežu tankih potočića; čas ključa

iz zemlje poput svježeg izvora, čas potpuno presahnuje. Politički štrajkovi i oni ekonomski, masovni i oni djelomični, demonstrativni i oni borbeni, generalni štrajkovi pojedinih grana i oni pojedinih gradova, mirne tarifne borbe i ulične borbe — sve se to prožima, združuje, ukrštava i preplavljuje; sve je to vječno uzburkano, nestalno more pojava. I jasan je zakon kretanja tih pojava: on se ne krije u samom masovnom štrajku, niti u njegovim tehničkim osobitostima, nego u odnosu političkih i socijalnih snaga revolucije. Masovni štrajk samo je oblik revolucionarne borbe i svaki pomak u odnosu snaga između zaraćenih, u razvoju partije, u klasnom raslojavanju, u poziciji kontrarevolucije, sve to na tisuću načina, što se jedva daju kontrolirati, smjesta utječe na štrajkašku akciju. Ali sama štrajkaška akcija pri tomu ne prestaje gotovo ni na trenutak. Ona samo mijenja svoje oblike, svoju rasprostranjenost, svoj učinak. Ona je živo bilo revolucije i ujedno njezin najmoćniji zamašnjak. Jednom riječju: masovni štrajk, kao što nam pokazuje ruska revolucija, nije lukavo sredstvo izmudreno za to da bi učinak proleTERSKE borbe bio jači, nego je on način gibanja proleTERSKE mase, javni oblik proleTERSKE borbe u revoluciji.

Iz toga se u svrhu suda o problemu masovnog štrajka daje izvesti nekoliko općenitih gledišta.

1. Potpuno je pogrešno zamišljati masovni štrajk kao jedan čin, kao jedan pojedinačni pothvat. Masovni je štrajk, naprotiv, oznaka, zajednički pojam za čitavo jedno godišnje, možda desetogodišnje razdoblje klasnih borbi. Među bezbrojnim najrazličitijim masovnim štrajkovima koji su se u posljednje četiri godine odigrali u Rusiji, shema masovnog štrajka kao čisto političkog, planski i namjerno izazvanog i okončanog kratkotrajnog pojedinačnog akta, pristaje samo jednom, i to podređenom načinu igre: demonstrativnom štrajku. Tokom čitavog petogodišnjeg razdoblja vidjet ćemo u Rusiji samo malo demonstrativnih štrajkova koji se, nota bene, obično ograničuju na velike gradove. Na primjer godišnji prvomajski generalni štrajk u Varšavi i u Lođu — u pravoj se Rusiji Prvi maj do sada još nije slavio u spomena vrijednom obujmu; zatim masovni štrajk u Varšavi 11. rujna 1905. kao komemoracija u slavu ubijenog Martina Kaspržaka, u studenom 1905. u Petrogradu kao protestna manifestacija protiv objave opsadnog stanja u Poljskoj i Livonskoj, 22. siječnja 1906. u Varšavi, Lođu, Čenstohovi i dombrovskom ugljenom bazenu i dijelom u nekim ruskim gradovima u spomen godišnjice petrogradskog krvoprolića; nadalje u srpnju 1906. generalni štrajk u Tiflisu kao manifestacija simpatije prema vojnicima koje je ratni sud osudio zbog vojničkih revolta, napokon iz iste pobude u rujnu ove godine u Revalu, za trajanja procesa pred ratnim sudom. Svi ostali veliki i djelomični masovni štrajkovi i generalni štrajkovi nisu

bili demonstrativni nego borbeni štrajkovi, i kao takvi najčešće su nastajali spontano, svagda iz specifičnih lokalnih slučajnih pobuda, bez plana i namjere, i elementarnom su snagom izrastali u velike pokrete pri čemu se nisu »u redu povlačili« nego bi se pretvarali jednom u ekonomsku borbu, drugi put u uličnu borbu, a pokatkad bi se sami od sebe gasili.

U toj općoj slici, čisto politički demonstrativni štrajkovi igraju posve podređenu ulogu — to su pojedine male točke sred silnih ravnica. Pri tomu se može, gledano vremenski, zapaziti ova crta: demonstrativni štrajkovi, koji za razliku od borbenih štrajkova svjedoče o najvišem stupnju partijske discipline, o svjesnom vođenju i o političkom mišljenju, koji bi se dakle po shemi morali pojavljivati kao najviši i najzreliji oblik masovnog štrajka, u zbilji igraju veću ulogu samo u početku pokreta. Tako je primjerice apsolutno mirovanje rada Prvog maja 1905. u Varšavi, kao prvi slučaj u kojemu je na tako divljenja vrijedan način provedena odluka socijaldemokracije, bilo za proleterski pokret u Poljskoj događaj od velikog domašaja. Isto je tako u studenu iste godine onaj štrajk simpatije u Petrogradu, kao prvi pokušaj svjesne planske masovne akcije u Rusiji, ostavio snažan dojam. Upravo će tako i »pokusni masovni štrajk« hamburških drugova od 17. siječnja 1906. igrati istaknutu ulogu u historiji budućih njemačkih masovnih štrajkova, kao prvi svjež pokušaj s toliko osporavanim oružjem, pogotovo kao tako dobro uspjeli pokušaj koji doista uvjerljivo govori o borbenom raspoloženju i borbenoj gorljivosti hamburškog radništva. I jednako će tako razdoblje masovnih štrajkova u Njemačkoj, kad jednom ozbiljno započne, samo od sebe dovesti do istinskog općeg mirovanja rada na dan Prvog maja. Prvomajska proslava trebala bi, naravno, svakom služiti na čast kao prva velika demonstracija u znaku masovnih borbi. U tom smislu »hromo kljuse«, kao što su prvomajsku proslavu nazvali na kelnskom sindikalnom kongresu, ima pred sobom još veliku budućnost i važnu ulogu u proleterskoj klasnoj borbi u Njemačkoj. Samo, s razvojem ozbiljnih revolucionarnih borbi značenje takvih demonstracija naglo slabi. Upravo isti oni momenti koji objektivno omogućuju da dođe do demonstrativnih štrajkova po unaprijed sročenom planu i pod parolom partije: porast političke svijesti i školovanosti proletarijata, onemogućuju taj način masovnih štrajkova; danas proletarijat u Rusiji, i to upravo najvaljanija prethodnica mase, neće ni da čuje za demonstrativne štrajkove; radnici više ne poznaju šale i od sad žele misliti samo na ozbiljnu borbu sa svim njezinim posljedicama. I dok je u prvom velikom masovnom štrajku u siječnju 1905. demonstrativni element, ne doduše u namjernom nego više u instinktivnom, spontanom obliku igrao još veliku ulogu, dotle je, naprotiv, pokušaj Centralnog komiteta ruske socijaldemokracije da u kolovozu izazove masovni štrajk kao manifestaciju za ras-

puštenu Dumu propao, pored ostaloga i zbog odlučne nesklonosti prosvijećenog proletarijata prema slabašnim poluakcijama i pukim demonstracijama.

2. Ako pak umjesto demonstrativnog štrajka kao podređene vrste uočimo onaj borbeni štrajk koji je danas u Rusiji pravi nosilac proleterske akcije, zapazit ćemo, nadalje, da u njemu nije moguće razdvojiti ekonomski i politički moment. I tu zbilja znatno odstupa od teorijske sheme, pa iskustvo ruske revolucije temeljito opovrgava pedantnu predodžbu u kojoj se čisti politički masovni štrajk logički izvodi iz sindikalnog generalnog štrajka kao njegov najviši i najzreliji stupanj, ali se ujedno od njega i jasno odvaja. To se historijski ne ispoljuje naprosto u tomu što masovni štrajkovi, počev od one prve velike tarifne borbe petrogradskih tekstilnih radnika u 1896—1897. godini pa do posljednjeg masovnog štrajka u prosincu 1905, posve neprimjetno prelaze iz ekonomskih u političke, tako da ih je gotovo nemoguće razgraničiti. Svaki pojedini veliki masovni štrajk također je, rekli bismo, ponavljanje u malom opće povijesti ruskih masovnih štrajkova pa svi oni počinju sa čisto ekonomskim ili svakako parcijalnim sindikalnim sukobom da bi postepeno stigli do političkog očitovanja. Velika oluja masovnih štrajkova na jugu Rusije 1902. i 1903. nastala je, kao što smo vidjeli, u Bakuu iz konflikta zbog kažnjavanja otpuštanjem, u Rostovu iz neslaganja oko nadnica po željezničkim radionicama, u Tiflisu iz borbe trgovačkih namještenika za skraćenje radnog vremena, u Odesi iz tarifne borbe u jednoj jedinoj maloj tvornici. Januarski masovni štrajk razvija se iz unutrašnjeg sukoba u putilovskim tvornicama, oktobarski štrajk iz borbe željezničara za mirovinsko osiguranje, decembarski štrajk napokon iz borbe poštanskih i telegrafskih namještenika za pravo udruživanja. Napredak pokreta u cjelini ne ispoljuje se u tomu što izostaje početni ekonomski stadij, nego naprotiv u brzini kojom se prelazi ljestvica do političkog očitovanja, i u ekstremnosti točke do koje masovni štrajk napreduje.

Samo, pokret u cjelini ne ide naprosto smjerom od ekonomske prema političkoj borbi, nego i obratno. Svaka od velikih političkih masovnih akcija pretvara se, nakon što je dostigla svoj politički vrhunac, u čitavu gomilu ekonomskih štrajkova. A to se, i opet, ne odnosi samo na svaki od velikih masovnih štrajkova pojedinačno, nego na revoluciju u cjelini. S pripremanjem, razbistravanjem i potenciranjem političke borbe ne samo da se ekonomska borba ne povlači, nego se širi, organizira i potencira istim korakom. Između obiju postoji potpuna interakcija.

Svako novo nastupanje i nova pobjeda političke borbe preobražava se u snažan podstrek za ekonomsku borbu proširujući ujedno i njezine vanjske mogućnosti i unutrašnji nagon radnika da

poboljšaju svoj položaj, povećavajući njihovu borbenost. Poslije svakog pjenušavog vala političke akcije ostaje plodan talog iz kojeg smjesta niču tisućustrukе vlasti ekonomske borbe. I obratno. Neprestano ratno stanje između radnika i kapitala održava borbenу energiju budnom u svim političkim pauzama, ono tvori tako rekuć trajni svježi rezervoar proleterske klasne snage iz kojeg politička borba svagda nanovo crpi svoju moć i ujedno neumorno ekonomsko vrtanje proletarijata svakog trenutka dovodi čas tu, čas tamo do oštrih konflikata iz kojih i nehotice eksplodiraju politički konflikti velikih razmjera.

Jednom riječju: ekonomska borba je ono što neprestano vodi od jednog političkog čvorišta do drugog, politička borba je periodično oplođivanje tla za ekonomsku borbu. Uzrok i posljedica svakog trenutka zamjenjuju mjesta, pa tako ekonomski i politički moment u razdoblju masovnih štrajkova, daleko od toga da bi se posve odvajali ili čak isključivali kao što to hoće pedantna shema, tvore, naprotiv, dvije međusobno isprepletene strane proleterske klasne borbe u Rusiji. I upravo *njihovo jedinstvo* jest masovni štrajk. Kada mudrujuća teorija, da bi se domogla »čistog političkog masovnog štrajka«, poduzima umjetno logičko seciranje masovnog štrajka, onda se pri tom seciranju, kao i pri svakom drugom, pojava ne upoznaje u njezinu živom biću, nego samo usmrćena.

3. Napokon, zbivanja u Rusiji pokazuju nam da je masovni štrajk neodvojiv od revolucije. Povijest ruskih masovnih štrajkova povijest je ruske revolucije. Doduše, kad se zastupnicima našeg njemačkog oportunitizma spomene »revolucija«, oni smjesta pomišljaju na prolijevanje krvi, na ulične bitke, na prah i olovo, pa iz toga slijedi logični zaključak: masovni štrajk neizbježno dovodi do revolucije, *ergo*, ne smijemo ga praviti. Zaista u Rusiji vidimo da se gotovo svaki masovni štrajk na kraju krajeva svršava u sukobu s naoružanim čuvarima carskog reda; u tomu su takozvani politički štrajkovi posve jednaki većim ekonomskim borbama. Samo, revolucija je nešto drugo, nešto više nego prolijevanje krvi. Za razliku od policijskog shvaćanja, koje revoluciju motri isključivo sa stanovišta uličnih nemira i izgreda, dakle sa stanovišta »nereda«, stanovište znanstvenog socijalizma vidi u revoluciji prije svega dubok unutrašnji preobražaj socijalnih klasnih odnosa. A s tog stanovišta postoji između revolucije i masovnog štrajka u Rusiji još i posve drugačija veza od one koju konstatira trivijalno shvaćanje da masovni štrajk obično svršava krvoprolićem.

Vidjeli smo unutrašnji mehanizam ruskih masovnih štrajkova koji počiva na neprestanoj interakciji političke i ekonomske borbe. Ali upravo to uzajamno djelovanje uvjetovano je revolucionar-

nim razdobljem. Jedino u olujnom zraku revolucionarnog razdoblja može, naime, svaki djelomični mali sukob između rada i kapitala izrasti u opću eksploziju. U Njemačkoj se svake godine i svakog dana zbivaju najžešći, najsuroviji sukobi između radnika i poduzetnika, a borba ne prelazi među pojedine grane, pojedinog grada, čak pojedine tvornice. Kažnjavanje organiziranih radnika kao u Petrogradu, nezaposlenost kao u Bakuu, tarifni sukobi kao u Odesi, borbe za pravo udruživanja kao u Moskvi, u Njemačkoj su na dnevnom redu. Ipak se ni jedan jedini od tih slučajeva ne pretvara u zajedničku klasnu akciju. I kad oni sami narastu do pojedinih masovnih štrajkova, koji su bez sumnje obojeni politički, ni tada ne podižu opću buru. To frapantno potvrđuje generalni štrajk holandskih željezničara koji je unatoč toplim simpatijama iskrvario sred potpune nepokretnosti proletarijata u zemlji.

I obratno, samo u revolucionarnom razdoblju, kada socijalni temelji i zidovi klasnog društva olabave i počnu se trajno ljuljati, svaka politička klasna akcija proletarijata može u nekoliko sati trgnuti iz nepokretnosti čitave dotad netaknute slojeve radništva, i to se, naravno, smjesta ispoljuje u burnoj ekonomskoj borbi. Radnik, odjednom trgnut iz sna električnim udarom neke političke akcije, posegnut će u prvi tren prije svega za onim što mu je najbliže: za obranom od robovskog ekonomskog odnosa; od nagle kretnje k političkoj borbi on će odjednom neslućeno intenzivno osjetiti golemu težinu i pritisak svojih ekonomskih lanaca. I dok na primjer najžešća politička borba u Njemačkoj: izborna borba, ili parlamentarna borba oko carinske tarife, jedva da osjetnije utječe neposredno na tok i intenzivnost istodobnih tarifnih borbi, svaka se politička akcija proletarijata u Rusiji smjesta ispoljuje u proširenju i produbljenju poprišta ekonomske borbe.

Tako, eto, tek revolucija stvara socijalne uvjete u kojima je moguće ono neposredno pretvaranje ekonomskih borbi u političke i političkih borbi u ekonomske koje se ispoljuje u masovnom štrajku. Pa ako vulgarna shema vidi vezu između masovnog štrajka i revolucije samo u krvavim uličnim sukobima, s kojima se masovni štrajkovi završavaju, onda nam nešto drukčiji uvid u ruska zbivanja pokazuje posve *obratnu* vezu: u zbilji ne proizvodi masovni štrajk revoluciju, nego revolucija proizvodi masovni štrajk.

4. Dovoljno je sabrati ono što je već rečeno da bi se izvukla pouka i o svjesnom vođenju i inicijativi pri masovnom štrajku. Ako masovni štrajk ne znači pojedinačan čin nego čitavo razdoblje klasne borbe, i ako je to razdoblje identično s razdobljem revolucije, onda je jasno da se masovni štrajk ne može izazvati po slobodnom nahođenju, makar odluka o tomu potekla i od najviše instance najjače socijaldemokratske partije. Istinsko raz-

doblje masovnih štrajkova ne može se oživotvoriti kao živ snažan narodni pokret ni uz najveće oduševljenje i nestrpljivost socijaldemokratskih trupa dokle god nije u moći socijaldemokracije da ona inscenira i opoziva revoluciju prema vlastitoj procjeni. Na osnovi odlučnosti nekog partijskog vodstva i uz partijsku disciplinu socijaldemokratskog radništva zacijelo se može prirediti neka jednokratna kratkotrajna demonstracija, poput švedskog masovnog štrajka ili najnovijeg austrijskog, ili čak hamburškog masovnog štrajka od 17. siječnja. Ali te se demonstracije razlikuju od zbiljskog razdoblja revolucionarnih masovnih štrajkova upravo tako kao što se dobro poznate demonstracije flote u tuđim lukama u napetim diplomatskim odnosima razlikuju od pomorske bitke. Masovni štrajk rođen iz puke discipline i oduševljenja u najboljem će slučaju igrati neku ulogu kao epizoda, kao simptom borbenog raspoloženja radništva, poslije čega će se odnosi ipak opet povući u svoju mirnu svakidašnjicu. Masovni štrajkovi zacijelo ni za trajanja revolucije baš ne padaju s neba. Njih moraju radnici napraviti na ovaj ili onaj način. I tu igra neku ulogu odluka i zaključak radništva, s tim što inicijativa i daljnje vođenje pripada, naravno, organiziranoj i najprosvjećenijoj socijaldemokratskoj jezgri proletarijata. Samo, za tu inicijativu i za to vodstvo najčešće ima prostora jedino prilikom primjene na pojedine akcije, pojedine štrajkove, kada je revolucionarno razdoblje već prisutno, i to pretežno u granicama jednog jedinog grada. Tako je, kao što smo vidjeli, socijaldemokracija više puta s uspjehom dala parolu za masovni štrajk u Bakuu, u Varšavi, u Lođu, u Petrogradu. To isto već je mnogo manje uspijevalo prilikom primjene na opće pokrete čitavog proletarijata. Zatim, tu se inicijativi i svjesnom vodstvu postavljaju posve određene ograde. Upravo za trajanja revolucije bilo kojem je vodećem organu proleterskog pokreta krajnje teško predvidjeti i proračunati koja pobuda i koji momenti mogu dovesti do eksplozije, a koji ne. Ni tu se inicijativa i vodstvo ne sastoje u komandiranju po slobodnom nahođenju, nego u što spretnijem prilagođavanju situaciji i što tješnjem dodiru s raspoloženjima mase. Element spontanosti, kao što smo vidjeli, igra veliku ulogu u svim ruskim masovnim štrajkovima bez izuzetka, bilo kao pokretački, bilo kao sputavajući element. Ali to ne potječe otuda što je u Rusiji socijaldemokracija još mlada ili slaba, nego otuda što pri svakom pojedinom borbenom aktu sudjeluje toliko nepreglednih ekonomskih, političkih i socijalnih, općih i lokalnih, materijalnih i psihičkih momenata, da se nijedan pojedini akt ne da postaviti i razraditi poput računskog zadatka. Revolucija, iako vodeću ulogu u njoj igra proletarijat na čelu sa socijaldemokracijom, nije manevar proletarijata na otvorenom polju, nego je to borba sred neprestane lomljave, mrvljenja i pomicanja svih socijalnih temelja. Ukratko, u masovnim štrajkovima u Rusiji element sponta-

nosti ne igra tako dominantnu ulogu stoga što ruski proletarijat ne bi bio »školovan«, nego stoga što se revolucija ne da školovati.

Ali u drugu ruku u Rusiji vidimo da ista ta revolucija, što tako često socijaldemokraciji otežava komandu nad masovnim štrajkom i hirovito joj svakog časa sad izbija, sad gura u ruku dirigentski štapić, za uzdarje sama rješava upravo one poteškoće oko masovnog štrajka što se u teorijskoj shemi njemačke diskusije uzimaju kao glavne brige »vodstva«: pitanje »snabdijevanja«, »pokrića troškova«, i »žrtava«. Istina je, revolucija nipošto ne rješava ta pitanja u onom smislu kao što se s olovkom u ruci ona rješavaju na nekoj mirnoj povjerljivoj konferenciji vrhovnih vodstava radničkog pokreta. »Rješenje« svih tih pitanja u tomu je što revolucija dovodi na pozornicu upravo tako goleme mase da svaki proračun i reguliranje troškova njihova pokreta, onako kao što se unaprijed naznačuju troškovi neke civilne parnice, ispada posve beznadnim pothvatom. I vodeće organizacije u Rusiji zacijelo kušaju, koliko mogu, dati potporu direktnim žrtvama borbe. Tako su se, na primjer, tjednima potpomagale hrabre žrtve masovnog otpuštanja zbog kampanje za osamsatni radni dan u Petrogradu. Samo, sve te mjere u golemoj su bilanci revolucije tek jedna kap u more. U trenutku kad počne pravo ozbiljno razdoblje masovnih štrajkova, svi »proračuni troškova« postaju jednaki nakani da se ocean isprazni čašom za vodu. Čitav je to naime ocean strašnih odricanja i patnji, kojima proleterska masa iskupljuje svaku revoluciju. I rješenje koje revolucionarno razdoblje daje tim prividno nesavladivim teškoćama sastoji se u tomu što ono oslobađa tako golemu količinu masovnog oduševljenja, pored koje je masa neosjetljiva i za najsurovije nedaće.

Ako je vođenje masovnih štrajkova u smislu davanja komande za njihovo nastajanje i u smislu proračuna i pokrivanja njihovih troškova stvar samog revolucionarnog perioda, onda socijaldemokraciji i njezinim vodećim organima pripada vodstvo u posve drugom smislu. Umjesto da sebi razbija glavu tehničkom stranom, mehanizmom masovnog pokreta, socijaldemokracija je zvana da preuzima *političko* vodstvo i u samom toku historijske krize. Dati parolu, smjer borbi, udesiti *taktiku* političke borbe tako da se u borbenom stavu partije u svakom trenutku realizira i ispoljuje čitava količina raspoložive, već oslobođene, pokrenute snage proletarijata, da se taktika socijaldemokracije po svojoj odlučnosti i oštini nikada ne nađe *ispod* nivoa stvarnog odnosa snaga nego da, naprotiv, taj odnos prestiže, to je najvažnija zadaća »vodstva« u velikoj povijesnoj krizi. I to se vodstvo u izvjesnoj mjeri samo od sebe pretvara u tehničko vodstvo. Konsekventna, odlučna, poduzetna taktika socijaldemokracije izaziva u masi osjećaj sigurnosti, samopouzdanja i borbenosti; kolebljiva, slabunjava taktika, bazirana na potcjenji-

vanju proletarijata, masu paralizira i zbunjuje. U prvom slučaju masovne akcije izbijaju »same od sebe« i uvijek »pravodobno«, u drugom one i uz direktne pozive vodstva na masovnu akciju ostaju bezuspješne. A rječite primjere za oba slučaja pruža ruska revolucija.

V

Postavlja se pitanje do koje su mjere sve pouke što se daju izvući iz ruskih masovnih štrajkova prikladne za Njemačku. Socijalni i politički odnosi, povijest i stvaranje radničkog pokreta, u Njemačkoj su posve različiti od onih u Rusiji. Na prvi pogled može se činiti da su i već prikazane unutrašnje zakonitosti ruskih masovnih štrajkova naprosto proizvod specifičnih ruskih prilika koje za njemački proletarijat uopće ne vrijede. U ruskoj revoluciji postoji najtješnja unutrašnja veza između političke i ekonomske borbe; njihovo se jedinstvo ispoljuje u razdoblju masovnih štrajkova. Ali, nije li to naprosto posljedica ruskog apsolutizma? U državi koja zabranjuje svaki oblik i svaki izraz radničkog pokreta, gdje je najobičniji štrajk politički zločin, mora logički svaka ekonomska borba postati političkom.

Zatim, ako je, obratno, već prva provala političke revolucije povukla za sobom opći obračun ruskog radništva s poduzetnicima, onda je to i opet naprosto posljedica okolnosti da se ruski radnik do tada nalazio na najnižoj razini življenja i još uopće nikada nije vodio pravu ekonomsku borbu za poboljšanje svojeg položaja. Proletarijat u Rusiji morao se najprije donekle iskopati iz najgorega, koje čudo onda da se toga latio s mladenačkom smionošću čim je revolucija unijela prvi svježi dašak u zagušljivi zrak apsolutizma. I napokon, buran revolucionarni tok ruskih masovnih štrajkova i njihov pretežno spontani, elementarni karakter, objašnjavaju se s jedne strane političkom zaostalošću Rusije, nužnošću da se najprije sruši orijentalni despotizam, a s druge strane nedostatkom organiziranosti i školovanosti ruskog proletarijata. U zemlji gdje radnička klasa ima trideset godina političkog iskustva i elitne trupe od tri milijuna jake socijaldemokratske partije i milijun i četvrt sindikalno organiziranih, nemoguće je da politička borba, masovni štrajkovi, poprime jednako buran, elementarni karakter kao u jednoj polubarbarskoj državi koja tek pravi skok iz srednjeg vijeka u novovjeki građanski poredak. To je udomaćena predodžba u onih koji stupanj zrelosti društvenih odnosa neke zemlje žele pročitati iz teksta njezinih pisanih zakona.

Istražimo pitanja po redu. Ponajprije, pogrešno je početak ekonomskih borbi u Rusiji datirati tek s izbijanjem revolucije. Štraj-

kovi, tarifne borbe, bili su zapravo u pravoj Rusiji sve više na dnevnom redu od početka devedesetih, u ruskoj Poljskoj dapače od kraja osamdesetih godina, i napokon su sebi pribavili praktičko pravo građanstva. Dakako da su oni često povlačili za sobom brutalna policijska kažnjavanja, ali su ipak spadali među svakodnevne pojave. Tako je, eto, primjerice u Varšavi i Lođu već 1891. postojala znatna opća štrajkaška blagajna, a čežnja za sindikatima te je godine dapače na kratko stvorila u Poljskoj one »ekonomашke« iluzije što su nekoliko godina kasnije harale Petrogradom i ostalom Rusijom.³

Isto tako mnogo pretjerivanja ima u predodžbi da je proleter u carevini bio prije revolucije posve na životnoj razini paupera. Upravo onaj sloj krupnoindustrijskih velegradskih radnika što je sada najgorljiviji i najmarljiviji kako u ekonomskoj tako i političkoj borbi, stajao je u pogledu svoje materijalne životne razine jedva osjetno niže od jednakih slojeva njemačkog proletarijata, a u nekim zanimanjima mogu se u Rusiji naći jednake, ako ne i više nadnice nego u Njemačkoj. I u pogledu radnog vremena razlika između krupnoindustrijskih pogona ovdje i tamo jedva da je znatnija. Tako su predodžbe što se grade na tobožnjem materijalnom i kulturnom helotstvu ruskog radništva prilično ishitrene. Tim bi predodžbama, uz malo razmišljanja, moralo proturječiti već i samo postojanje revolucije i istaknute uloge proletarijata u njoj. S pauperima se ne prave revolucije takve političke zrelosti i misaone jasnoće, i industrijski radnik Petrograda i Varšave, Moskve i Odese, koji se nalazi u prvom borbenom redu, kulturno je i duhovno mnogo bliži zapadnoevropskom tipu nego što misle

³ Stoga drugarica Roland-Holst brka činjenice u predgovoru ruskom izdanju svoje knjige o masovnom štrajku kad kaže: »Proletarijat (u Rusiji) poznavao je gotovo od pojave krupne industrije masovni štrajk, iz jednostavnog razloga što djelomični štrajkovi nisu bili mogući pod političkim pritiskom apsolutizma.« (Vidi »Neue Zeit« br. 33. 1906.) Bilo je obratno. Tako je i izvjestilac petrogradskog sindikalnog kartela na drugoj konferenciji ruskih sindikata u veljači 1906. u početku svojeg referata rekao: »Pri sastavu konferencije koji vidim tu pred sobom, nije ni potrebno da najprije istaknem kako naš sindikalni pokret ne potječe možda iz 'liberalnog' razdoblja kneza Svatopolk-Mirskog, (u godini 1904. R. L.) ili od 22. siječnja, kao što neki pokušavaju ustvrditi. Sindikalni pokret ima mnogo dublje korijenje, on je nerazdvojno povezan sa čitavom prošlošću našeg radničkog pokreta. Naši sindikati samo su novi organizacioni oblici za vođenje onih ekonomskih borbi koje ruski proletarijat vodi već desetljećima. Ne udubljujući se u daleku povijest, smijemo svakako reći da ekonomska borba petrogradskih radnika poprima više ili manje organizirane oblike od znamenitih štrajkova u 1896. i 1897. godini. Vođenje te borbe, sretno kombinirano s vođenjem političke borbe, stvar je one organizacije što se zove »Petrogradsko udruženje borbe za oslobođenje radničke klase«, i koja se poslije konferencije u ožujku 1898. pretvorila u »Petrogradski komitet ruske socijaldemokratske radničke partije«. Stvoren je komplicirani sistem tvorničkih, rajonskih i prigradskih organizacija koji bezbrojnim nitima povezuje centralu s radničkom masom i omogućuje joj da putem letaka reagira na sve potrebe radništva. Stvara se mogućnost za potpomaganje i predvođenje štrajkova.«

oni za koje je jedina i nenadoknativa kulturna škola proletarijata građanski parlamentarizam i propisana sindikalna praksa. Modern krupnokapitalistički razvoj Rusije i desetljeće i po duhovnog utjecaja socijaldemokracije koji je ohrabrivao i predvodio ekonomsku borbu obavili su dobar dio kulturnog posla i bez vanjskih garancija građanskog pravnog poretka.

Ali kontrast će biti još manji kad po drugoj strani nešto dublje zavirimo u stvarni životni nivo *njemačkog* radništva. Veliki politički masovni štrajkovi u Rusiji od prvog su trenutka budili najšire slojeve proletarijata i prolamali se u grozničavu ekonomsku borbu. Samo, nema li i u Njemačkoj posve mračnih zakutaka u bitisanju radništva kamo topla svjetlost sindikata prodire još vrlo škrto, nema li čitavih velikih slojeva koji se do sada uopće nisu pokušali, ili se uzalud pokušavaju uzdići iz socijalnog helotstva putem svakodnevnih tarifnih borbi? Uzmimo *bijedu rudara*. Već u doba mirnog dirinčenja, u hladnoj atmosferi parlamentarne jednoličnosti Njemačke — kao što to biva i u drugim zemljama, čak i u Eldoradu sindikata, u Engleskoj — tarifna borba rudara gotovo se ne ispoljuje drugačije nego u povremenim silnim erupcijama, masovnim štrajkovima tipičnog, elementarnog karaktera. To pokazuje kako je tu suprotnost između kapitala i rada upravo preoštira da bi se mogla usitniti u oblike mirnih, planskih, parcijalnih sindikalnih borbi. Ali ta rudarska bijeda sa svojim eruptivnim tлом koje je već u »normalnim« vremenima ishodište najžešćih oluja, morala bi se u Njemačkoj, netom bi došlo do koje veće političke masovne akcije radničke klase, do kojeg većeg trzaja što poremećuje momentanu ravnotežu socijalne svakidašnjice, neminovno iskaliti u silnoj ekonomsko-socijalnoj borbi. Uzmimo zatim *bijedu tekstilnih radnika*. I tu ogorčene i najčešće bezuspješne provale tarifne borbe koja svakih nekoliko godina prohuji Vogtlandom*, pružaju tek blijedu sliku žestine kojom bi velika, skrupčana masa helota karteliziranog tekstilnog kapitala morala pri nekom političkom potresu, pri snažnoj i smionoj masovnoj akciji njemačkog proletarijata, eksplodirati. Uzmimo, nadalje, *bijedu radnika po kućama, pa bijedu konfekcijskih radnika, bijedu električarskih radnika*, sve sama ishodišta oluje iz kojih će pri svakom političkom povjetarcu u Njemačkoj izbiti silne ekonomske borbe to sigurnije što tu proletarijat inače, u mirno vrijeme, rjeđe prihvaća borbu, i što se bezuspješnije svaki put bori, što ga kapital brutalnije prisiljava da se, škrugućući zubima, vrati u robovski jaram.

Ali tu se radi i o čitavim velikim kategorijama proletarijata kojima je pri »normalnom« toku stvari u Njemačkoj uskraćena uopće

* Vogtland — geografsko područje u Njemačkoj što pokriva uglavnom jugozapadnu Sasku i jugoistočnu Tiringiju, bazen tekstilne industrije. (op. prev.)

svaka mogućnost da se mirno bore za poboljšanje svojeg ekonomskog položaja i da se služe pravom na sindikalno udruživanje. Navedimo, prije svega, recimo ulaštenu bijedu *željezničkih i poštanskih namještenika*. Ta za te državne radnike vladaju sred Njemačke, parlamentarne pravne države, ruske prilike, upamtimo, ruske što su vladale samo *prije* revolucije, za nepomućenog sjaja apsolutizma. Već u velikom oktobarskom štrajku ruski je željezničar, u formalno još apsolutističkoj Rusiji, stajao u pogledu slobode svojeg ekonomskog i socijalnog kretanja neusporedivo više od njemačkog. Ruski željezničari i poštanski namještenici osvojili su pravo sindikalnog udruživanja faktički na juriš, pa ako i daždi proces za procesom, kazna za kaznom, nitko im više ne može oduzeti unutrašnju povezanost. Ali, bio bi to posve pogrešan psihološki proračun kad bi netko htio, zajedno s njemačkom reakcijom, pretpostaviti da će nijema poslušnost njemačkih željezničara i poštanskih namještenika trajati vječno, da je to stijena koju ništa ne može poljuljati. Iako su se njemački sindikalni vođe tako navikli na postojeće prilike te im ta gotovo u čitavoj Evropi besprimjerna sramota ne zamućuje donekle zadovoljan pogled na uspjehe sindikalne borbe u Njemačkoj, ipak će duboko skriveno, dugo nagomilavano ogorčenje uniformiranih državnih robova neminovno pokušati da pri općem ustajanju sebi dade oduška. A kada proleterska predstraža iz industrije ushtije da u masovnim štrajkovima posegne za daljnjim političkim pravima, ili da obrani stara, velika trupa željezničara i poštanskih namještenika prirodnom će nužnošću morati da se sjeti svoje osobite sramote i da se napokon jednom digne radi oslobođenja od posebnog obroka ruskog apsolutizma koji je specijalno za nju pripremljen u Njemačkoj. Pedantsko shvaćanje koje hoće da se veliki narodni pokreti odvijaju po shemi i receptu, misli da tek u osvajanju prava željezničara na sindikalno udruživanje treba gledati nužnu *pretpostavku* bez koje se u Njemačkoj »ne smije misliti« na masovni štrajk. Zbiljski i prirodan tok zbivanja može biti samo obratan: samo iz snažne spontane akcije masovnog štrajka može se uistinu roditi pravo udruživanja jednako njemačkih željezničara kao i poštanskih službenika. I, zadaća koja je pri postojećim prilikama u Njemačkoj nerješiva, pod utiskom i pod pritiskom opće političke masovne akcije proletarijata za sebe će stvoriti mogućnost i način rješenja.

I napokon, najveće i najvažnije: *bijeda poljoprivrednih radnika*. Ako su engleski sindikati prilagođeni isključivo industrijskim radnicima, onda je ta pojava pri specifičnom karakteru engleske nacionalne privrede, pri maloj ulozi poljoprivrede u čitavom ekonomskom životu, dosta razumljiva. U Njemačkoj će sindikalna organizacija, bila ona ma kako sjajno izgrađena, odražavati položaj proletarijata u cjelini slabo i nepotpuno dokle god će obuhvaćati samo industrijske radnike, a čitavoj vosci poljoprived-

nih radnika ostajati nepristupačnom. Ali i opet bi bila kobna iluzija vjerovati da se prilike na selu ne mijenjaju i ne kreću, da neumoran prosvjetiteljski rad socijaldemokracije, a još više čitava unutrašnja klasna politika Njemačke, ne podrivaju neprestano izvanjsku pasivnost poljoprivrednih radnika, i da se zemljišni proletarijat neće uzbuniti pri nekoj većoj općoj klasnoj akciji njemačkog industrijskog proletarijata koja bi se u tu svrhu i poduzela. To se, međutim, posve prirodno, ne može ispoljiti drugačije nego ponajprije u općoj burnoj ekonomskoj borbi, u silnim masovnim štrajkovima poljoprivrednih radnika.

Tako se slika tobožnje ekonomske nadmoćnosti njemačkog proletarijata nad ruskim upravo znatno mijenja čim s dijagrama sindikalno organiziranih industrijskih i zanatskih grana svrnemo pogled na one velike skupine proletarijata što se nalaze posve izvan sindikalne borbe ili se njihov osobit ekonomski položaj ne da ugurati u tijesni okvir svakodnevnog sindikalnog malog rata. Tada ćemo ugledati, jedno za drugim, silna područja u kojima su suprotnosti zaoštrene do krajnjih granica, gdje je nagomilano obilje zapaljivog materijala, gdje se skriva vrlo mnogo »ruskog apsolutizma« u najgorem obliku i gdje još u ekonomskom pogledu valja nadoknaditi najelementarnije obračune s kapitalom.

Svi će ti stari računi tada pri općoj političkoj masovnoj akciji biti neminovno predočeni vladajućem sistemu. Prema nekoj umjetno aranžiranoj jednokratnoj demonstraciji gradskog proletarijata, nekoj akciji masovnog štrajka izvršenoj iz puke discipline i pod dirigentskom palicom nekog partijskog predsjedništva, široki bi narodni slojevi doista mogli ostati hladni i ravnodušni. Jedino prava borbena akcija industrijskog proletarijata, rođena iz revolucionarne situacije, snažna i bezobzirna, zasigurno bi morala djelovati na slojeve niže razine i povući sa sobom u burnu opću ekonomsku borbu upravo sve one što u normalna mirna vremena stoje postrance od svakodnevne sindikalne borbe.

Ali ako se vratimo i organiziranim prednjim odredima njemačkog industrijskog proletarijata, i ako s druge strane uočimo ciljeve ekonomske borbe za koje danas vodi bitku rusko radništvo, ustanovit ćemo da to uopće nisu nastojanja koja bi odrasliji njemački sindikati mogli s razlogom gledati preko ramena kao iznošene dječje cipele. Tako najvažniji opći zahtjev ruskih štrajkova poslije 22. siječnja 1905, osamsatni radni dan, zacijelo nije za njemački proletarijat zastario, nego je u najviše slučajeva njegov lijep daleki ideal. To vrijedi i za borbu protiv »kućevlasničkog« stava, za borbu oko uvođenja radničkih odbora u sve tvornice, borbu za ukidanje rada na akord, za ukidanje kućnog rada u zanatstvu, za potpuno provođenje nedjeljnog počinka, za prizna-

vanje prava na sindikalno udruživanje. Da, kada se pogledaju izbliza, svi objekti ekonomske borbe ruskog proletarijata u sadašnjoj revoluciji u najvećoj su mjeri aktualni i za njemački proletarijat i redom diraju bolna mjesta njegova radničkog bitisanja.

Iz toga prije svega proizlazi da je čisti politički masovni štrajk, s kojim se najradije operira, i za Njemačku puka beživotna teorijska shema. Ako iz jakog revolucionarnog vrenja kao odlučna politička borba gradskog radništva prirodnim putem proiziđu masovni štrajkovi, oni će se jednako tako prirodno, upravo kao i u Rusiji, pretvoriti u čitavo jedno razdoblje elementarnih ekonomskih borbi. Dakle, strahovanja sindikalnih vođa da bi borba za ekonomske interese mogla u razdoblju burnih političkih borbi, u razdoblju masovnih štrajkova, biti naprosto gurnuta u stranu, ugušena, počivaju na posve neosnovanoj i školničkoj predodžbi o toku stvari. Revolucionarno bi razdoblje, naprotiv, i u Njemačkoj izmijenilo karakter sindikalne borbe i tako je potenciralo da bi današnji gerilski rat sindikata naprama njoj bio dječja igra. A u drugu ruku i politička bi borba iz tog elementarnog nevremena masovnih ekonomskih štrajkova neprestano crpla nove protuudare i svježe snage. Uzajamno djelovanje ekonomske i političke borbe koje tvori unutrašnju pogonsku snagu današnjih masovnih štrajkova u Rusiji i istodobno tako rekuć regulacioni mehanizam revolucionarne akcije proletarijata, jednako bi tako prirodno i u Njemačkoj proizišlo iz samih prilika.

VI

U vezi s tim i pitanje odnosa organizacije prema problemu masovnih štrajkova u Njemačkoj poprima posve drugačiji izgled.

Stav mnogih sindikalnih vođa prema tom pitanju obično se iscrpljuje u tvrdnji: »Još nismo dovoljno jaki da bismo riskirali tako smiono odmjeravanje snaga kao što je masovni štrajk.« To je stanovište, eto, neodrživo utoliko što se smirenim, brojčanim proračunom nipošto ne da ustanoviti kada je proletarijat »dovoljno jak« za bilo koju borbu. Prije 30 godina njemački su sindikati imali 50.000 članova. To je očito bio broj pri kojem se, prema spomenutom mjerilu, nije moglo pomišljati na masovni štrajk. Poslije daljnjih 15 godina sindikati su bili četiri puta jači i brojili su 237.000 članova. Da se, međutim, današnje sindikalne vođe tada bilo zapitalo je li sad organizacija proletarijata zrela za masovni štrajk, oni bi zasigurno odgovorili da ni izdaleka nije tako, i da bi sindikalno organizirani morali brojiti milijune. Danas broj organiziranih članova sindikata prelazi već u drugi milijun, ali je stanovište njihovih vođa posve jednako, što očito može ići unedogled. Pri tomu se prešutno pretpostavlja da bi morala biti

primljena u organizaciju uopće čitava radnička klasa Njemačke, do posljednjeg muškarca i posljednje žene, prije nego što će biti »dovoljno jaka« da bi se odvažila na akciju masovnog štrajka, koja bi se onda, po staroj formuli, vjerojatno pokazala čak i »izlišnom«. Ta je teorija ipak potpuno utopijska iz jednostavnog razloga što trpi od unutrašnje proturječnosti, što se vrti u začaranom krugu. Radnici, prije nego što poduzmu bilo kakvu direktnu klasnu borbu, treba da budu u cijelosti organizirani. Ali prilike, uvjeti kapitalističkog razvoja i građanske države donose sa sobom to da pri »normalnom« toku stvari, bez burnih klasnih borbi, određeni slojevi — i to upravo većina, oni najvažniji slojevi proletarijata što su na najnižem stupnju, koje kapital i država najviše tlače — uopće ne mogu biti organizirani. Tâ i sami vidimo kako se u Engleskoj za čitava stogodišnjeg trajanja neumornog sindikalnog rada bez svake »smetnje« — bez ikakvih »romantično revolucionarnih« zabluda i mamaca — nije došlo dalje od toga da se organizirala *manjina* bolje situiranih slojeva proletarijata.

S druge se strane, međutim, ni sami sindikati, kao ni svaka druga borbena organizacija proletarijata, ne mogu trajno održati drugačije nego upravo u borbi, i to ne samo u smislu boja žaba i miševa po ustajalim vodama građanskog parlamentarnog razdoblja, nego u smislu žešćih, revolucionarnijih razdoblja masovne borbe. Kruto, mehanički-birokratsko shvaćanje hoće da borba bude dopuštena samo kao proizvod organizacije na izvjesnom stupnju njezine jakosti. Živ dijalektički razvoj dopušta, obratno, da organizacija nastane kao proizvod borbe. Već smo vidjeli grandiozan primjer te pojave u Rusiji, gdje je gotovo neorganizirani proletarijat u godinu i po dana burne revolucionarne borbe stvorio sebi obuhvatnu mrežu organizacionih začetaka. Drugi primjer te vrsti pokazuje vlastita povijest njemačkih sindikata. U 1878. godini broj članova sindikata iznosio je 50.000. Po teoriji današnjih sindikalnih vođa nije ta organizacija, kao što rekosmo, bila ni izdaleka »dovoljno jaka« da bi prihvatila žestoku političku borbu. Ali njemački sindikati, ma koliko tada bili slabi, *jesu* prihvatili borbu — naime borbu protiv zakona o socijalistima — i pokazali su se ne samo »dovoljno jakim« da iz borbe iziđu kao pobjednici, nego su u toj borbi svoju snagu upeterostručili; poslije pada zakona o socijalistima u 1891. godini brojili su 277.659 članova. Metoda kojom su sindikati u borbi protiv zakona o socijalistima pobijedili ne odgovara doduše idealu mirnog, pčelinjeg neprekidnog građenja; oni su se u borbi najprije bili raspali u ruševine da bi se zatim propeli iz slijedećeg vala i nanovo rodili. Ali to i jest upravo specifična metoda rasta što odgovara proleterskoj klasnoj organizaciji: oprobati se u borbi i iz borbe izići reproduciran.

Pri potanjam ispitivanju njemačkih prilika i položaja raznih slojeva radnika postaje jasno da ni razdoblje burnih političkih masovnih borbi što dolazi neće njemačkim sindikatima zaprijetiti propašću, nego će, obratno, donijeti novu neslućenu perspektivu rapidnog skokovitog proširenja sfere njihove moći. Samo, pitanje ima i svoju drugu stranu. Plan da se masovni štrajk kao ozbiljna politička klasna akcija poduzme samo s organiziranima uopće je potpuno beznadan. Da bi masovni štrajk uspio, ili dapače da bi masovni štrajkovi uspjeli, da bi uspjela masovna borba, ona mora postati pravim *narodnim* pokretom, to jest, mora uvući u borbu najšire slojeve proletarijata. — Već i pri parlamentarnom obliku, moć proleterske klasne borbe ne počiva na malom organiziranom jezgru, nego na širokoj okolnoj periferiji revolucionarno nastrojenog proletarijata. Kad bi socijaldemokracija htjela izborne bitke izvojevati samo s nekoliko stotina tisuća organiziranih, sama bi sebe osudila na ništavnost. Pa ako socijaldemokracija i teži tomu da po mogućnosti primi u partijsku organizaciju sve svoje mobilizirane birače, njezina se biračka masa, kao što pokazuje tridesetogodišnje iskustvo, ipak ne povećava s porastom partijske organizacije, nego obratno, svježi slojevi radništva, osvojeni sa svakom izbornom borbom, tvore svagda njivu za organizacionu sjetvu što zatim slijedi. I tu ne samo što organizacija daje trupe za borbu, nego borba u još većoj mjeri regrutira trupe za organizaciju. U mnogo većem stupnju nego na parlamentarnu borbu, to se očito odnosi na direktnu političku masovnu akciju. Ako socijaldemokracija kao organizirana jezgra radničke klase i jest vodeća pretходnica čitavog radnog naroda, ako upravo iz te organizacije i izvire politička jasnoća, snaga i jedinstvo radničkog pokreta, ipak se klasni pokret proletarijata nikada ne smije shvatiti kao pokret organizirane manjine. Svaka zbiljska velika klasna borba mora počivati na pomoći i sudjelovanju najširih masa, i strategija klasne borbe koja ne računa s tim sudjelovanjem, koja je skrojena iz pukih spretno izvedenih marševa malih dijelova proletarijata iz kasarni, unaprijed je osuđena na bijedni fijasko.

Nemoguće je, dakle, da u Njemačkoj masovne štrajkove, masovne političke borbe nose samo organizirani, i da se pri tomu računa s propisnim »vođenjem« iz neke partijske centrale. Ali u tom slučaju i opet — posve kao i u Rusiji — nije u pitanju ni »disciplina«, »školovanost«, ni što brižljivija priprema potpore i pokrića troškova, nego naprotiv zbiljski revolucionarna, odlučna klasna akcija koja bi bila kadra pridobiti i povući za sobom najšire krugove neorganizirane, ali po svojem raspoloženju i svojem položaju revolucionarne proleterske mase.

Vidjeli smo kako u Rusiji već gotovo dvije godine iz najsitnijeg parcijalnog sukoba radnika s poduzetnikom, iz najsitnije lokalne brutalnosti vladinih organa, može smjesta nastati velika, opća

akcija proletarijata. Svi to vide i smatraju prirodnim, jer u Rusiji je, eto, »revolucija«. Ali što to znači? Znači da je klasni osjećaj, klasni instinkt u ruskog proletarijata živ u najvećoj mjeri, tako da on svaku parcijalnu stvar bilo koje male skupine radnika osjeća neposredno kao opću stvar, stvar klase, i na nju munjevito reagira kao cjelina. Dok u Njemačkoj, u Francuskoj, u Italiji, u Holandiji najžešći sindikalni konflikti ne izazivaju baš nikakve opće akcije radničke klase — čak ni njezina organiziranog dijela — u Rusiji i najmanji povod pokreće čitavu buru. Ali to neće reći ništa drugo — zvučilo to ma kako paradoksalno — nego da je sada klasni instinkt u mladog, neškolovanog, slabo prosvijećenog i još slabije organiziranog ruskog proletarijata beskrajno jači nego u organiziranog, školovanog i prosvijećenog radništva Njemačke ili koje druge zapadnoevropske zemlje. I to nije možda neka osobita vrlina »mladog neistrošenog Istoka« u usporedbi s »trulim Zapadom«, nego naprosto rezultat neposredne revolucionarne masovne akcije. U njemačkih prosvijećenih radnika klasna svijest koju je usadila socijaldemokracija *teoretska je, latentna*: u razdoblju vladavine građanskog parlamentarizma ona se u pravilu ne može staviti u pokret kao direktna masovna akcija; ona je u tom razdoblju idejna suma četiri stotine paralelnih akcija po izbornim okruzima za trajanja izborne borbe, mnogih ekonomskih parcijalnih borbi i slično. U revoluciji, kada se na političkom pozorju pojavljuje sama masa, klasna svijest postaje *praktična, aktivna*. Stoga je jedna godina revolucije dala ruskom proletarijatu ono »školovanje« koje njemačkom proletarijatu ne može umjetno dati trideset godina parlamentarne i sindikalne borbe. Zacijelo će taj živi, aktivni klasni osjećaj proletarijata i u Rusiji poslije okončanja revolucionarnog razdoblja i nakon što se uspostavi građansko-parlamentarna pravna država znatno splasnuti ili će se, naprotiv, pretvoriti u prikriveni, latentni klasni osjećaj. Ali jednako je tako sigurno da će u Njemačkoj, obratno, u razdoblju snažnih političkih akcija, živi, akciono sposobni revolucionarni klasni osjećaj zahvatiti najšire i najdublje slojeve proletarijata, čak to brže i to silnije što će biti veće do tada urađeno odgojno djelo socijaldemokracije. To odgojno djelo, zajedno s razdražujućim i revolucionirajućim učinkom čitave sadašnje njemačke politike, ispoljit će se u tomu što će se u jednom ozbiljnom revolucionarnom razdoblju za zastavom socijaldemokracije odjednom povoditi sve one gomile što su sada u svojoj prividnoj političkoj stupidnosti neosjetljive prema svim organizacionim pokušajima socijaldemokracije i sindikata. Šest mjeseci revolucionarnog razdoblja obaviti će na školovanju te sada neorganizirane mase posao koji ne može svladati deset godina narodnih zborovanja i dijeljenja letaka. I kada prilike u Njemačkoj dostignu stupanj zrelosti za takvo razdoblje, danas neorganizirani najzaostaliји slojevi tvoriti će u borbi, prirodno, najradikalniji, najžešći element, a ne privjesak. Dođe li u Njemačkoj do masov-

nog štrajka, gotovo sigurno neće najveću akcionu sposobnost razviti oni najbolje organizirani — jamačno ne tipografi — nego oni lošije ili čak nikako organizirani, rudari, tekstilni radnici, možda čak poljoprivredni radnici.

Ali na taj način dolazimo, kao i pri analizi ruskih zbivanja, i u Njemačkoj do istih zaključaka u pogledu pravih zadataka *vodstva*, u pogledu uloge socijaldemokracije u masovnom štrajku. Napustimo li, naime, pedantnu shemu demonstrativnog masovnog štrajka organizirane manjine koji je umjetno i za ljubav sindikata zapovjedila partija, i okrenemo li se živoj slici pravog narodnog pokreta što elementarnom snagom nastaje iz krajnje zaoštrenosti klasnih suprotnosti i političke situacije, a iskaljuje se u jednako političkim kao i ekonomskim burnim masovnim borbama, masovnim štrajkovima, onda se zadaća socijaldemokracije očito ne smije sastojati u tehničkim pripremama i tehničkom vodstvu masovnih štrajkova, nego prije svega u političkom vođenju čitavog pokreta.

Socijaldemokracija je najprosvjećenija, klasno najsvjesnija predstraža proletarijata. Ona ne može i ne smije fatalistički skrštenih ruku čekati nastup »revolucionarne situacije«, čekati da onaj spontani narodni pokret padne s neba. Naprotiv, ona mora, kao i uvijek, *prestizati* razvoj događaja, kušati da ga ubrza. Ali ona to ne može tako da i kad treba i kad ne treba odjednom u prazno izbacuje »lozinku« za masovni štrajk, već prije svega tako da najširim proleterskim slojevima objašnjava neminovnost nastupanja tog revolucionarnog razdoblja, unutrašnje socijalne momente što do njega dovode i njegove političke posljedice. Treba li najšire proleterske slojeve pridobiti za neku masovnu političku akciju socijaldemokracije, i treba li, obratno, pri nekom masovnom pokretu socijaldemokracija preuzeti i zadržati stvarno vodstvo, zagospodariti čitavim pokretom u *političkom smislu*, tada ona mora znati da s punom jasnoćom, dosljednošću i odlučnošću postavi *taktiku* njemačkog proletarijata u razdoblju predstojećih borbi.

VII

Vidjeli smo da masovni štrajk u Rusiji nije proizvod neke namjeravane taktike socijaldemokracije, nego prirodna historijska pojava na tlu sadašnje revolucije. Koji su, dakle, momenti doveli u Rusiji do tog novog pojavnog oblika revolucije?

Ruskoj revoluciji najneposrednija je zadaća da ukloni apsolutizam i uspostavi modernu građansko-parlamentarnu pravnu državu. Formalno je to ista ona zadaća što je u Njemačkoj stajala pred martovskom revolucijom, u Francuskoj pred velikom revoluci-

jom na izmaku osamnaestog stoljeća. Samo, prilike i povijesni milje u kojima su se te formalno analogne revolucije zbivale, temeljito se razlikuju od onih u današnjoj Rusiji. Odlučujuće je to što se između onih građanskih revolucija Zapada i današnje građanske revolucije na Istoku odvio čitav ciklus kapitalističkog razvoja. I taj razvoj nije zahvatio samo zapadnoevropske zemlje, nego i apsolutističku Rusiju. Krupna industrija sa svim svojim posljedicama, s modernim klasnim raslojavanjem, grubim socijalnim kontrastima, modernim velegradskim životom i modernim proletarijatom, u Rusiji je postala vladajućim, to jest u socijalnom razvoju odlučujućim oblikom proizvodnje. Iz toga je, međutim, proizišla čudna, proturječna historijska situacija da građansku revoluciju u pogledu njezinih formalnih zahtjeva izvodi u prvom redu moderni klasno svjesni proletarijat, i to u međunarodnom miljeu što stoji u znaku propadanja građanske demokracije. Nije sada, kao u prijašnjim revolucijama Zapada, vodeći revolucionarni element buržoazija, dok proleterska masa, rastopljena u malo-građanštini, služi buržoaziji za regrutaciju, nego je, obratno, klasno svjesni proletarijat onaj element što predvodi i tjera, dok su krupno-građanski slojevi dijelom raspoloženi direktno kontrarevolucionarno, dijelom donekle liberalno, a jedino zemljišno malo-građanstvo, uz gradsku malograđansku inteligenciju, odlučno opoziciono, čak revolucionarno. Ali zato ruski proletarijat, kojemu je u tolikoj mjeri namijenjena vodeća uloga u građanskoj revoluciji, stupa u borbu sam oslobođen svih iluzija građanske demokracije, s jako razvijenom sviješću o vlastitim specifičnim klasnim interesima pri jako zaoštrenoj suprotnosti između kapitala i rada. Taj se proturječan odnos izražava u činjenici da je u toj formalno građanskoj revoluciji suprotnost građanskog društva prema apsolutizmu nadjačana suprotnošću proletarijata prema građanskom društvu, da se borba proletarijata jednakom snagom usmjeruje istodobno protiv apsolutizma i protiv kapitalističkog izrabljivanja, da je program revolucionarnih borbi s jednakim naglaskom usmjeren prema političkoj slobodi kao i prema osvajanju osamsatnog radnog dana i materijalne egzistencije proletarijata dostojne čovjeka. Taj se dvojaki karakter ruske revolucije ispoljuje u onoj unutrašnjoj vezi i interakciji ekonomske i političke borbe koju smo upoznali iz zbivanja u Rusiji i koja svoj prikladan izraz nalazi upravo u masovnom štrajku.

U prijašnjim građanskim revolucijama u kojima su se, u jednu ruku, za političko školovanje i predvođenje revolucionarne mase brinule građanske političke stranke, i gdje se, u drugu ruku, radilo o golom obaranju stare vlade, prikladan oblik revolucionarne borbe bila je kratkotrajna bitka na barikadama. Danas, kada radnička klasa mora u toku revolucionarne borbe sama sebe prosvjećivati, sama okupljati i sama predvoditi, i kada je revolucija sa svoje strane jednako usmjerena i protiv državne vlasti i protiv

kapitalističkog izrabljivanja, masovni se štrajk pojavljuje kao prirodno sredstvo za regrutiranje najširih proleterskih slojeva u samoj akciji, kao što je on istodobno i sredstvo za miniranje i rušenje stare državne vlasti i za obuzdavanje kapitalističkog izrabljivanja. Gradski industrijski proleterijat danas je duša revolucije u Rusiji. Ali da bi ma koju direktnu političku akciju izveo kao masa, proleterijat se mora najprije ponovo skupiti u masu i u tu svrhu mora prije svega izaći iz tvornica i radionica, iz rudnika i talionica, mora nadvladati usitnjenost i razmrvljenost po pojedinim radionicama na koju je prisiljen pod svakodnevnim jarmom kapitala. Tako je masovni štrajk prvi prirodan, impulzivni oblik svake velike revolucionarne akcije proleterijata, i što je više vladajući oblik društvene privrede industrija, što je u revoluciji istaknutija uloga proleterijata i što je razvijenija suprotnost između rada i kapitala, to silniji i utjecajniji moraju biti masovni štrajkovi. Prijašnji glavni oblik građanske revolucije, bitka na barikadama, otvoreni sukob s naoružanom vlašću države, u današnjoj je revoluciji samo krajnja točka, samo trenutak u čitavom procesu masovne proleterske borbe.

A na taj se način u novom obliku revolucije postiglo i ono civiliziranje i ublažavanje klasnih borbi koje su proročanski predskazali oportunisti njemačke socijaldemokracije Bernstein, David i drugi. Imenovani su, u duhu malograđansko-demokratskih iluzija, željeno ublažavanje i civiliziranje klasne borbe, zacijelo, vidjeli u tomu da klasna borba bude ograničena isključivo na parlamentarnu borbu i da revolucija po ulicama bude naprosto ukinuta. Historija je pronašla rješenje u nešto dubljem i finijem obliku: u podizanju revolucionarnog masovnog štrajka, koji zacijelo ne zamjenjuje i ne pravi izlišnom golu brutalnu uličnu borbu, ali je reducira na samo jedan trenutak u dugotrajnom razdoblju političke borbe, i ujedno s revolucionarnim razdobljem spaja golemo kulturno djelo u najtočnijem smislu riječi: materijalno i duhovno podizanje čitave radničke klase putem »civiliziranja« barbarskih oblika kapitalističkog izrabljivanja.

Tako se, eto, pokazuje da masovni štrajk nije specifično ruski, iz apsolutizma proizišli proizvod, nego da je on opći oblik proleterske klasne borbe koji proizlazi iz sadašnjeg stadija kapitalističkog razvoja i klasnih odnosa. Tri građanske revolucije: velika francuska, njemačka martovska i sadašnja ruska, tvore s tog stanovišta lanac neprestanog razvoja u kojem se odražava blaženstvo i kraj kapitalističkog stoljeća. U velikoj francuskoj revoluciji još posve nerazvijena unutrašnja protuslovlja građanskog društva otvarala su prostor dugom razdoblju velikih borbi u kojima su se nesmetano i neusiljeno s bezobzirnom radikalnošću iskaljivale sve prve suprotnosti što su u žaru revolucije brzo klijale i zorile. Pol stoljeća kasnije, revoluciju njemačkog građanstva, koja je bi-

la izbila na polovici puta kapitalističkog razvoja, već je usred njezina toka sputala suprotnost interesa i ravnoteža snaga između kapitala i rada, i ugušio građansko-feudalni kompromis, skratio je na kratku, jadnu, u po riječi zanijemjelu epizodu. Još pol stoljeća, i današnja ruska revolucija stoji na točki povijesnog puta koja je već s onu stranu brijega, onkraj vrhunca kapitalističkog društva, ondje gdje građansku revoluciju više ne može ugušiti suprotnost između buržoazije i proletarijata, nego se ona, naprotiv, razvija u novo, dugo razdoblje silnih socijalnih borbi u kojima se poravnavanje starog računa s apsolutizmom pojavljuje kao sitnica naprama mnogim novim računima koje otvara nova revolucija. Tako današnja revolucija u osobitom slučaju apsolutističke Rusije realizira ujedno opće rezultate međunarodnog kapitalističkog razvoja i ispada manje kao posljednji epigon starih građanskih revolucija a više kao preteča nove serije proleterskih revolucija Zapada. Najzaostaliya zemlja, upravo zato što je tako neoprostivo zakasnila sa svojom građanskom revolucijom, pokazuje putove i metode daljnje klasne borbe proletarijata Njemačke i najnaprednijih kapitalističkih zemalja.

Čini se, prema tomu, da je, uzeto i s te strane, posve pogrešno izdaleka promatrati rusku revoluciju kao lijepu predstavu, kao nešto specifično »rusko«, i diviti se, u najboljem slučaju, junaštvu boraca, to jest izvanjskom oruđu borbe. Mnogo je važnije da se njemački radnici nauče promatrati rusku revoluciju kao *svoju vlastitu stvar*, ne samo u smislu međunarodne klasne solidarnosti s ruskim proletarijatom, nego prije svega kao *poglavlje vlastite socijalne i političke povijesti*. Oni sindikalni vođe i parlamentarci koji smatraju da je njemački proletarijat »preslab« i da su njemačke prilike suviše nezrele za revolucionarne masovne borbe, očito nemaju ni pojma da se mjerilo zrelosti klasnih odnosa u Njemačkoj i mjerilo snage proletarijata ne nalazi u statistici njemačkih sindikata ili u izornoj statistici, nego — u zbivanjima ruske revolucije. Upravo tako kao što su se zrelost francuskih klasnih suprotnosti pod julskom monarhijom i pariski junski pokolj odrazili u njemačkoj martovskoj revoluciji, njezinu toku i fijasku, tako se danas zrelost njemačkih klasnih suprotnosti odražava u zbivanjima, u snazi ruske revolucije. I dok birokrati njemačkog radničkog pokreta kopkaju za dokazom njegove snage i njegove zrelosti po ladicama svojih kancelarija, dotle ne vide da im ono što traže leži upravo pred očima u velikom historijskom objavljenju, jer historijski uzeto, ruska je revolucija odraz moći i zrelosti međunarodnog, dakle u prvom redu njemačkog radničkog pokreta.

Stoga bi bio i suviše bijedan, groteskno sićušan rezultat ruske revolucije, kad bi njemački proletarijat iz nje htio izvući puku pouku kako da od nje — kao što hoće drugovi Frohne, Elm i osta-

li — posudi vanjski oblik borbe, masovni štrajk, i da ga kastrira u rezervni top za slučaj ukidanja izbornog prava za Rajhstag, to jest u pasivno sredstvo parlamentarne defenzive. Uzmü li nam izbornu pravo, branit ćemo se. Ali zbog te odluke ne treba zauzmati herojsku pozu jednog Dantona, kao što je uradio na primjer drug Elm u Jeni; jer obrana već posjedovane skromne mjere parlamentarnih prava nije toliko nečuvena novotarija kojoj bi kao ohrabrenje trebale tek užasne hekatombe ruske revolucije, koliko je ona, naprotiv, najobičnija i prva dužnost svake opozicione stranke. Samo, politika proletarijata u revolucionarnom se razdoblju nikada ne smije iscrpljivati u pukoj obrani. Pa ako je u jednu ruku teško sa sigurnošću proroči hoće li do poništenja općeg prava glasa u Njemačkoj doći u situaciji koja će neminovno smjesta izazvati akciju masovnog štrajka, onda je u drugu ruku posve sigurno da čim u Njemačkoj stupimo u razdoblje burnih masovnih akcija, socijaldemokracija nipošto neće smjeti da svoju taktiku oslanja na puku parlamentarnu defenzivu. Nije u moći socijaldemokracije da unaprijed odredi pobudu i trenutak izbijanja masovnih štrajkova u Njemačkoj, jer u njezinoj moći nije ni izazivanje historijskih situacija putem zaključaka partijskih kongresa. Ali ono što socijaldemokracija može i mora, jest to da razjasni, i kao odlučnu, dosljednu taktiku formulira političke smjernice tih borbi kada jednom do njih dođe. Politički događaji ne drže se na uzdi tako da im se propisuje, nego tako da se unaprijed dozovu u svijest njihove vjerojatne mjerljive posljedice i da se prema njima prilagodi vlastiti način djelovanja.

Politička opasnost koja najneposrednije prijeti, na koju je njemački proletarijat pripravan već niz godina, jest državni udar reakcije koji će htjeti da najširim slojevima narodnih radnih masa oduzme najvažnije političko pravo, pravo izbora Rajhstaga. Unatoč golemom domašaju tog mogućeg događaja, nemoguće je, kao što smo kazali, sa sigurnošću ustvrditi da će za državnim udarom smjesta uslijediti otvoreni narodni pokret u obliku masovnih štrajkova, jer su nam danas nepoznate sve one bezbrojne okolnosti i momenti što zajednički određuju situaciju pri masovnom pokretu. Samo, ako se uzme u obzir sadašnja krajnja zaoštrenost odnosa u Njemačkoj, i po drugoj strani raznoliki međunarodni povratni učinci ruske revolucije i zatim buduće obnovljene Rusije, onda je jasno da se u njemačkoj politici prevrat koji bi proizišao iz ukidanja prava na izbore za Rajhstag ne bi mogao zaustaviti samo na borbi za to izbornu pravo. Takav bi državni udar, naprotiv, prije ili kasnije elementarnom snagom povukao sa sobom veliki opći politički obračun jednom povrijeđene i probuđene narodne mase s reakcijom — obračun za lihvarenje s kruhom, za umjetno poskupljenje mesa, za osiromašenje uslijed bezgraničnog militarizma i marinizma, za pokvarenost kolonijalne politike, za nacionalnu sramotu kenigsberškog procesa, za miro-

vanje socijalne reforme, za bespravnost željezničara, poštanskih službenika i poljoprivrednih radnika, za izigravanje i porugu rudara, za löbtausku presudu i čitavo klasno sudstvo, za brutalni sistem kolektivnog otpuštanja — ukratko za čitav dvadesetogodišnji pritisak udružene vladavine istočnopolapskog junkerstva i karteliranog krupnog kapitala.

A kada se kamen jednom počne kotrljati, više se ne da zaustaviti, htjela to socijaldemokracija ili ne. Protivnici masovnog štrajka običavaju odbacivati pouke i primjere ruske revolucije kao posve nemjerodavne za Njemačku prvenstveno stoga što je u Rusiji, eto, valjalo najprije napraviti silan skok iz orijentalne despocije u moderan građanski pravni poredak. Formalna udaljenost između starog i novog političkog poretka treba da posluži kao dostatan dokaz za objašnjenje žestine i snage revolucije u Rusiji. U Njemačkoj već odavna imamo nužne oblike i garancije pravne države, pa tu stoga nije moguće takvo elementarno divljanje socijalnih suprotnosti. Oni koji tako spekuliraju, zaboravljaju da će zato u Njemačkoj onaj historijski uvjetovani cilj, kad jednom počnu izbijati otvorene političke borbe, biti posve drugačiji od današnjega u Rusiji. Upravo stoga što građanski pravni poredak u Njemačkoj postoji odavna, što je dakle imao vremena da se potpuno iscrpi i dođe kraju, što su građanska demokracija i liberalizam imali vremena da izumru, o *građanskoj* revoluciji u Njemačkoj više ne može biti ni govora. I stoga se u razdoblju otvorenih političkih narodnih borbi u Njemačkoj može raditi jedino još o *diktaturi proletarijata* kao konačnom historijski nužnom cilju. Ali ta je zadaća udaljena od današnjeg stanja u Njemačkoj još mnogo više nego što je građanski pravni poredak udaljen od orijentalne despocije, i stoga se ta zadaća i ne da ispuniti jednim udarcem, nego također u dugom razdoblju gigantskih socijalnih borbi.

Ne krije li se, ipak, oštra proturječnost u perspektivama koje smo ocrtali? Po jednoj se strani kaže kako će u eventualnom budućem razdoblju masovnih političkih akcija prije svega najzaostaliiji slojevi njemačkog proletarijata, poljoprivredni radnici, željezničari, poštanski robovi morati da najprije osvoje pravo svojeg sindikalnog udruživanja, da će biti potrebno najprije ukloniti najgrublje izdanke izrabljivanja, a po drugoj strani politička zadaća tog razdoblja treba da bude već osvajanje političke vlasti od strane proletarijata! S jedne strane ekonomske, sindikalne borbe za neposredne interese, za materijalno podizanje radničke klase, s druge strane već krajnji konačni cilj socijaldemokracije! Zacijelo su to oštre proturječnosti, ali ne proturječnosti našeg rezoniranja, nego proturječnosti kapitalističkog razvoja. On se ne kreće skladnom ravnom crtom, nego grubom, munji sličnom cik-cak linijom. Kao što razne kapitalističke zemlje iskazuju najrazličitije

stadije razvoja, tako ih u svakoj zemlji iskazuju i razni slojevi jedne te iste radničke klase. Ali historija ne čeka strpljivo da najprije zaostale zemlje i slojevi dostignu one najnaprednije, kako bi se cjelina dalje mogla kretati simetrično poput svrstane kolone. Ona u prednjim najistaknutijim točkama odmah dovodi do eksplozija čim ondje sazriju za to potrebni odnosi, a zatim se u buri revolucionarnog razdoblja u nekoliko dana i mjeseci nadoknađuje propušteno, izjednačuje nejednako, čitavo se socijalno napredovanje jednim mahom pretvara u jurišni korak.

Kao što se u ruskoj revoluciji čitava ljestvica interesa raznih radničkih slojeva ujedinjuje u socijaldemokratskom programu revolucije, i bezbrojne parcijalne borbe u zajedničkoj klasnoj akciji proletarijata, tako će biti i u Njemačkoj kad za to sazriju prilike. A zadaća socijaldemokracije tada će biti u tomu da svoju taktiku ne podešava prema najzaostalijim fazama razvoja, nego prema onima najnaprednijim.

VIII

Najvažniji zahtjev u razdoblju velikih borbi koje će doći prije ili kasnije, koje njemačka radnička klasa željno očekuje, bit će, pored potpune odlučnosti i dosljednosti taktike, što veća akciona sposobnost, to jest što veće jedinstvo vodećeg socijaldemokratskog dijela proletherske mase. Međutim, već su prvi slabi pokušaji priređivanja veće masovne akcije smjesta otkrili važnu slabost u tom pogledu: potpunu odvojenost i osamostaljenost obiju organizacija radničkog pokreta, socijaldemokracije i sindikata.

I iz bližeg promatranja masovnih štrajkova u Rusiji i iz odnosa u samoj Njemačkoj jasno proizlazi da bilo koja veća masovna akcija nipošto ne smije biti zamišljena kao takozvani politički masovni štrajk ako se ne želi ograničiti samo na puku jednokratnu demonstraciju, nego treba da postane zbiljskom borbenom akcijom. U takvoj bi masovnoj borbenoj akciji u Njemačkoj sudjelovali sindikati upravo tako kao i socijaldemokracija. Ne stoga što sindikalni vođe umišljaju kako je socijaldemokracija uslijed mnogo manje brojnosti svoje organizacije upućena na milijun i četvrt sindikalaca i kako bez njih ne može ništa, nego iz razloga koji leže mnogo dublje: stoga što bi svaka direktna masovna akcija ili razdoblje otvorenih klasnih borbi ujedno bili i političke i ekonomske naravi. Dođe li u Njemačkoj u bilo kojem povodu i u bilo kojem trenutku do velikih političkih borbi, do masovnih štrajkova, otvorit će se ujedno era silnih sindikalnih borbi u Njemačkoj, pri čemu zbivanja neće nipošto pitati jesu li vođe sindikata dali svoj pristanak za pokret ili nisu. Budu li stajali po strani, ili čak kušali da se pokretu suprotstave, uspjeh će takva

ponašanja biti jedino taj da će val događaja naprosto gurnuti vođe sindikata* u stranu i da će i ekonomske i političke masovne borbe izboriti i bez njih.

Zapravo, razdvajanje političke i ekonomske borbe i njihovo osamostaljivanje samo je umjetni iako historijski uvjetovani proizvod parlamentarnog razdoblja. U njemu se, s jedne strane, pri mirnom, »normalnom« hodu građanskog društva ekonomska borba usitnjuje, raspada u mnoštvo pojedinačnih borbi u svakom poduzeću, u svakoj grani proizvodnje. S druge strane političku borbu ne vodi sama masa u direktnoj akciji, nego se ona, u skladu s oblicima građanske države, vodi reprezentativnim putem, pritiskom na zakonodavna predstavništva. Čim nastupi razdoblje revolucionarnih borbi, to jest čim se na poprištu pojavi masa, smjesta otpada i usitnjenost ekonomske borbe i indirektan parlamentarni oblik političke borbe; u jednoj su revolucionarnoj masovnoj akciji i politička i ekonomska borba jedno, i umjetna se pregrada između sindikata i socijaldemokracije kao dvaju odvojenih posve samostalnih oblika radničkog pokreta naprosto briše. Ali ono što se očito ispoljuje u revolucionarnom masovnom pokretu, vrijedi kao stvarno stanje stvari i za parlamentarno razdoblje. Ne postoje dvije različite klasne borbe radničke klase, ekonomska i politička, nego postoji samo jedna klasna borba koja je istodobno usmjerena i na ograničavanje kapitalističkog izrabljivanja unutar građanskog društva i na ukidanje izrabljivanja zajedno s građanskim društvom.

Iako se te dvije strane klasne borbe u parlamentarnom razdoblju iz tehničkih razloga razdvajaju, ipak one ne tvore možda dvije paralelne akcije, nego naprosto dvije faze, dva stupnja u borbi radničke klase za emancipaciju. Sindikalna borba obuhvaća sadašnje interese, socijaldemokratska borba buduće interese radničkog pokreta. Komunisti, kaže se u »Komunističkom manifestu«, zastupaju nasuprot raznih grupnih interesa proletera (nacionalnih, lokalnih interesa) zajedničke interese čitavog proletarijata i na raznim stupnjevima razvoja klasne borbe interese čitavog pokreta, što će reći krajnje ciljeve oslobođenja proletarijata. Sindikati zastupaju grupne interese i jednu fazu radničkog pokreta. Socijaldemokracija zastupa radničku klasu i interese njezina oslobođenja u cjelini. Sindikati se, dakle, odnose prema socijaldemokraciji kao dio prema cjelini, pa ako teorija o »ravnopravnosti« sindikata i socijaldemokracije nailazi među sindikalnim vođama na toliki odjek, onda to počiva na temeljitom neshvaćanju samog bića sindikata i njihove uloge u općoj oslobodilačkoj borbi radničke klase.

* Za drugo izdanje R. L. je dodala: upravo kao i vođe partije u analognom slučaju,

Teorija o paralelnosti akcije socijaldemokracije i sindikata i o njihovoj ravnopravnosti ipak nije potpuno ishitrena, već ima svoje historijske korijene. Ona naime počiva na iluziji o mirnom, »normalnom« razdoblju građanskog društva, u kojem se pričinja da je politička borba socijaldemokracije prešla u *parlamentarnu* borbu. Ali parlamentarna borba, kao dopunski dio sindikalne borbe, jednako je kao i ova samo borba isključivo na tlu građanskog društvenog poretka. Ona je po svojoj naravi rad na političkoj reformi, kao što sindikati rade na ekonomskoj reformi. Ona tvori politički rad sadašnjosti, kao što sindikati tvore ekonomski rad sadašnjosti. I ona je, kao i sindikati, samo faza, razvojni stupanj u cjelini proleterske klasne borbe čiji ciljevi u jednakoj mjeri nadilaze parlamentarnu borbu kao i sindikalnu borbu. Jer parlamentarna se borba prema socijaldemokratskoj politici odnosi također kao dio prema cjelini, upravo poput sindikalnog rada. Socijaldemokracija po sebi upravo je objedinjavanje jednako parlamentarne kao i sindikalne borbe u klasnu borbu usmjerenu na uklanjanje građanskog društvenog poretka.

Teorija o »ravnopravnosti« sindikata i socijaldemokracije nije, dakle, naprosto teorijski nesporazum, puka zabuna, nego je ona izraz poznate tendencije onog oportunističkog krila socijaldemokracije koje zaista hoće političku borbu radničke klase reducirati na parlamentarnu borbu i socijaldemokraciju pretvoriti iz revolucionarne proleterske u malograđansku reformističku partiju.⁴

⁴ Budući da se prisutnost takve tendencije unutar njemačke socijaldemokracije obično osporava, valja pozdraviti otvorenost kojom je nedavno oportunistički smjer formulirao svoje prave ciljeve i želje. Na partijskom zboru u Mainzu 10. rujna ove godine prihvaćena je ova rezolucija koju je predložio dr. David:

»Rasudivši da socijaldemokratska partija pojam *revolucija* ne uzima u smislu masovnog prevrata nego u smislu mirnog razvoja, to jest postepenog provođenja jednog novog principa ekonomije, javni partijski zbor u Mainzu odbacuje svaku ,revolucionarnu romantiku'.

Zbor u osvajanju političke vlasti ne vidi ništa drugo do pridobijanja većine naroda za ideje i zahtjeve socijaldemokracije; ništa drugo do osvajanja koje se ne može dogoditi nasilnim sredstvima nego samo revolucioniranjem glava putem duhovne propagande i praktičkog reformatorskog rada na svim poljima političkog, privrednog i socijalnog života.

U uvjerenju da će socijaldemokracija daleko bolje napredovati uz zakonita sredstva nego uz nezakonita i uz prevrat, zbor odbacuje ,*direktnu masovnu akciju*' kao taktički princip i ustraje na principu *parlamentarne akcije za reforme*, to jest ona želi da se partija *kao i do sada ozbiljno trudi kako bi naše ciljeve postepeno postigla putem zakonodavstva i organskog razvitka*.

Fundamentalna pretpostavka te reformatorske borbene metode zacijelo je u tomu da se *mogućnost učešća neposjedničke narodne mase u zakonodavstvu* ni u Rajhu ni u pojedinim državama ne uskraćuje, nego proširuje do potpune ravnopravnosti. S toga razloga zbog drži da je neosporno pravo radnika da u obranu od atentata na svoja zakonska prava, i radi osvajanja novih prava, ako sva druga sredstva zataje, na kraće ili duže vrijeme obu-

Kad bi socijaldemokracija akceptirala teoriju o »ravnopravnosti« sindikata, ona bi time na indirektan način i prešutno akceptirala onu pretvorbu kojoj odavna teže zastupnici oportunističkog smjera.

U Njemačkoj je, međutim, takva promjena odnosa unutar radničkog pokreta moguća manje nego u bilo kojoj drugoj zemlji. Odnos iz teorije, prema kojem su sindikati samo dio socijaldemokracije, nalazi upravo u Njemačkoj svoju klasičnu ilustraciju u činjenicama, u živoj praksi, i to se ispoljuje u tri smjera. Prvo, njemački su sindikati direktan proizvod socijaldemokracije; ona je bila stvorila prve početke sindikalnog pokreta u Njemačkoj, ona ga je podigla da odraste, ona mu do danas daje vođe i najradnije nosioce njegove organizacije. Drugo, njemački su sindikati proizvod socijaldemokracije i u tom smislu što socijaldemokratsko učenje tvori dušu sindikalne prakse, sindikati zahvaljuju svoju nadmoćnost nad svim građanskim i vjerskim sindikatima ideji klasne borbe, njihovi praktički uspjesi, njihova moć, rezultat su okolnosti da njihovu praksu obasjava teorija znanstvenog socijalizma i podiže je iz nizina uskogrudnog empirizma. Snaga »praktičke politike« njemačkih sindikata leži u njihovu uvidu u dublje socijalne i ekonomske veze kapitalističkog poretka. Ali taj uvid oni ne zahvaljuju nikom drugom nego teoriji znanstvenog socijalizma na koju se oslanjaju u svojoj praksi. U tom smislu ono traženje da se sindikati emancipiraju od socijaldemokratske teorije znači traženje jedne druge »sindikalne teorije« u suprotnosti sa socijaldemokracijom, to traženje nije ni u pogledu samih sindikata ništa drugo do pokušaj samoubojstva. Oslobođanje sindikalne prakse od teorije znanstvenog socijalizma značilo bi za njemačke sindikate trenutačni gubitak čitave nadmoćnosti nad svim sortama građanskih sindikata, njihov pad s dosadašnje visine na nivo pipkanja bez oslonca i posve plitkog empirizma.

I napokon treće, sindikati su i direktno po svojoj brojčanoj jačini proizvod socijaldemokratskog pokreta i socijaldemokratske agitacije, što je pomalo iščezlo iz svijesti njihovih vođa*. Neki

stave rad. Ali budući da se politički masovni štrajk može provesti pobjedonosno po radničku klasu samo onda ako se pridržava strogo zakonskih okvira, i ako se od strane štrajkaša ne pruži nikakav opravdani povod za primjenu oružane sile, zbor vidi jedinu nužnu i djelotvornu pripremu za upotrebu tog borbenog sredstva u daljnjoj izgradnji političke, sindikalne i zajedničke organizacije. Jer samo se tako u širokoj masi mogu stvoriti pretpostavke koje zajamčuju uspješan tok masovnog štrajka a to su: svrhovita disciplina i prikladna ekonomska podrška.«

* Za drugo izdanje R. L. je dodala: Dakako da je sindikalna agitacija u mnogim krajevima prethodila i prethodi socijaldemokratskoj, i posvuda sindikalni rad ravna putove i partijskom radu. Sa stanovišta njihova učinka, partija i sindikati rade posve ruku pod ruku.

sindikalni rukovodioci rado sa svoje uznosite visine od milijun i četvrt članova s izvjesnim trijumfom [i izvjesnom zloradošću]* gledaju sirotih jedva pol milijuna organiziranih članova socijaldemokracije i podsjećaju je na ona vremena prije deset do dvanaest godina kada se u redovima socijaldemokracije mislilo o perspektivama sindikalnog razvoja još pesimistički. Oni uopće ne primjećuju da između dviju činjenica: velikog broja članova sindikata i malog broja socijaldemokratski organiziranih postoji u izvjesnoj mjeri *direktan kauzalni odnos*. Tisuće i tisuće radnika ne pristupaju partijskim organizacijama upravo *jer* stupaju u sindikate. Po teoriji, radnici bi trebali biti dvostruko organizirani: ići na dvojake skupove, plaćati dvostruku članarinu, čitati dvojaku radničku štampu itd. Ali da bi to činili, potreban je već visok stupanj inteligencije i onog idealizma koji ne preza pred svakodnevnim žrtvovanjem vremena i novca iz čistog osjećaja dužnosti prema radničkom pokretu, potreban je napokon i onaj strastveni interes za pravi partijski život koji može zadovoljiti samo pripadnost partijskoj organizaciji. Sve to prisutno je u najprosvjećenije i najinteligentnije socijaldemokratske manjine radništva po velegradovima, gdje je partijski život sadržajan i privlačan, gdje je način života radnika na višem stupnju. Ali u širih slojeva velegradske radničke mase, pa u provinciji, po manjim i najmanjim gnijezdima, gdje je lokalni politički život nesamostalan, gdje je on običan refleks zbivanja po glavnim gradovima, gdje je stoga partijski život siromašan i monoton, gdje je, napokon, ekonomski stupanj života radnika najčešće jako kukavan, vrlo je teško provesti dvostruku organizacionu vezu.

Za socijaldemokratski raspoloženog radnika iz mase pitanje se onda samo od sebe rješava na taj način da on pristupa upravo sindikatima. Neposredni interes svoje ekonomske borbe on, naime, ne može, što je uvjetovano i prirodom same te borbe, zadovoljiti drugačije nego pristupom svojoj strukovnoj organizaciji. Dopri nos koji on tu plaća, često i uz znatno odricanje od svojih životnih potreba, donosi mu neposrednu, vidljivu korist. A svoje socijaldemokratsko raspoloženje može on aktivirati i bez pripadnosti nekoj posebnoj partijskoj organizaciji: dajući svoj glas pri parlamentarnim izborima, posjećujući socijaldemokratske narodne zborove, prateći izvještaje o socijaldemokratskim govorima u predstavničkim tijelima, čitajući partijsku štampu — neka se usporedi na primjer broj socijaldemokratskih birača i broj pretplatnika »Vorwärtsa« s brojem organiziranih članova partije u Berlinu. I, ono što odlučuje: socijaldemokratski raspoloženi prosječan radnik iz mase, koji kao običan čovjek ne može imati razumijevanja za kompliciranu i finu teoriju o dvije duše [sindikal-

* U kasnijim izdanjima brisano.

nih vođaj* osjeća se i u sindikatu upravo *socijaldemokratski* organiziranim. Iako središnji savezi ne nose službenih partijskih natpisa, svaki radni čovjek iz mase ipak će u svakom gradu i svakom gradiću na čelu svojeg sindikata zapaziti kao najdjelatnije rukovodioce one kolege koje poznaje i kao drugove, kao socijaldemokrate iz javnog života: jednom kao socijaldemokratske zastupnike u Rajhstagu, zemaljskoj ili općinskoj skupštini, jednom kao socijaldemokratske povjerenike, predsjednike udruženja birača, partijske redaktore, partijske sekretare ili naprosto kao govornike i agitatore. On će, zatim, pri agitaciji u svojem sindikatu najčešće čuti one njemu omiljele i razumljive misli o kapitalističkom izrabljivanju, o klasnim odnosima, koje pozna i iz socijaldemokratske agitacije; da, najomiljeniji govornici na sindikalnim zborovima, [oni što sami »unose život u kolibu« i služe kao privlačna snaga inače slabo posjećenih i dremljivih sindikalnih zborova]** upravo su poznati socijaldemokrati.

Tako sve izlazi na to da klasno svjestan prosječni radnik stječe dojam kako on, organiziravši se sindikalno, pripada time i svojoj radničkoj partiji, da je organiziran socijaldemokratski. *Upravo u tomu i leži prava privlačna moć njemačkih sindikata*. Zahvaljujući ne prividu neutralnosti, nego socijaldemokratskoj zbilji svojeg bića, središnji su savezi uspjeli dostići svoju današnju jakost. [Danas taj privid ne zavodi doista nikoga u Njemačkoj].*** To se dokazuje naprosto posredstvom postojanja istih onih raznih građansko-stranačkih sindikata: katoličkih, Hirsch-Dunckerovih i drugih, kojim se upravo kuša dokazati nužnost ove tobožnje »neutralnosti«. Kada njemački radnik, koji se može potpuno slobodno priključiti nekom kršćanskom, katoličkom, evangeličkom ili slobodoumnom sindikatu, ne odabire niti jedan od njih, nego »slobodni sindikat«, ili čak iz njih prelazi u ovaj, on to čini samo stoga što središnje saveze shvaća kao izrazite organizacije moderne klasne borbe ili, što je u Njemačkoj isto, kao socijaldemokratske sindikate. Ukratko: privid »neutralnosti« koji je prisutan u nekih sindikalnih vođa, za masu sindikalno organiziranih ne postoji. I to na svu sreću po [središnje saveze].**** Kad bi se onaj privid »neutralnosti«, ono otuđenje i otcjepljenje sindikata od socijaldemokracije ikada obistinili, i osobito u očima proleterske mase postali stvarnošću, — tada bi sindikati smjesta izgubili svu svoju prednost pred konkurentskim savezima, pa tako i svoju privlačnu moć, svoj živi ogranak. To što smo rekli frapantno

* U drugom izdanju brisano.

** U kasnijim izdanjima brisano.

*** U drugom izdanju brisano.

**** U kasnijim izdanjima zamijenjeno sa: sindikalni pokret.

dokazuju općenito poznate činjenice. Privid partijske političke »neutralnosti« sindikata mogao bi, naime, izvrsno poslužiti kao privlačno sredstvo u zemlji gdje sama socijaldemokracija ne uživa kod masa nikakva kredita, gdje bi odijum jedne radničke organizacije u očima masa mogao sindikatima više škoditi nego koristiti, gdje bi, u jednu riječ, sami sindikati morali svoje trupe regrutirati tek iz posve neprosvijećene, građanski nastrojene mase.

Primjer takve zemlje bila je za čitava prošlog stoljeća, a u znatnoj je mjeri još i danas — *Engleska*. U Njemačkoj su partijski odnosi ipak posve drugačiji. U zemlji gdje je socijaldemokracija najснаžnija politička partija, gdje o njezinoj privlačnoj moći svjedoči vojska od preko tri milijuna proletera, smiješno je govoriti o zastrašujućem odijumu socijaldemokracije i o nužnosti da jedna borbena organizacija radnika čuva političku neutralnost. Gola usporedba broja socijaldemokratskih birača i broja sindikalnih organizacija u Njemačkoj dostaje da i svakom djetetu postane jasno kako njemački sindikati svoje trupe ne vrбуju, kao u Engleskoj, iz neprosvijećene građanski nastrojene mase, nego iz mase koju je socijaldemokracija već probudila i pridobila za misao klasne borbe, iz socijaldemokratske biračke mase. Neki sindikalni vođe sa zgražanjem odbijaju od sebe misao — to je jedan od rekvizita »teorije neutralnosti« — da sindikati školuju regrute za socijaldemokraciju. U zbilji se ta za njih toliko uvredljiva, a uistinu krajnje laskava primjedba, u Njemačkoj pretvara u fantaziju iz jednostavnog razloga što su odnosi najčešće obrnuti; socijaldemokracija je ona koja u Njemačkoj školuje regrute za sindikate. Premda je organizacioni posao sindikata najčešće još vrlo težak i mukotrpan [tako da se u sindikalnih rukovodilaca budi i hrani iluzija kako upravo oni po proleterskoj krčevini povlače prve brazde i siju prvo sjeme]*, ipak ne samo da je [u stvari]** tlo postalo plodnim već pod socijaldemokratskim plugom, nego sama sindikalna sjetva i napokon sijač treba da budu još i »crveni«, socijaldemokratski, da bi žetva uspjela. Ako pak na taj način brojčanu snagu sindikata ne uspoređujemo sa socijaldemokratskim organizacijama, nego — što je i jedino ispravno — sa socijaldemokratskom biračkom masom, dolazimo do zaključka koji znatno odstupa od [pobjedničkog trijumfa sindikalnih vođa]***. Proizlazi, naime, da »slobodni sindikati« zapravo danas još tvore manjinu klasno svjesnog radništva Njemačke, oni s milijun i četvrt organiziranih nisu uzmgli iscrpsti još ni polovinu masa koje je probudila socijaldemokracija.

* U drugom izdanju brisano.

** Za drugo izdanje zamijenjeno sa: izuzevši neke krajeve i slučajeve, u cjelini

*** Za drugo izdanje zamijenjeno sa: udomaćene predodžbe.

Najvažniji je zaključak iz navedenih činjenica taj da je *stvarno prisutno* potpuno *jedinstvo* sindikalnog i socijaldemokratskog pokreta neminovno nužno za masovne borbe u Njemačkoj što dolaze, i ono je utjelovljeno u širokoj masi koja istodobno tvori bazu jednako socijaldemokracije kao i sindikata i u čijoj su se svijesti obje strane pokreta stopile u jedno duhovno jedinstvo. Tobožnja suprotnost između socijaldemokracije i sindikata svodi se pri takvom stanju stvari na suprotnost između socijaldemokracije i [gornjeg sloja]* sindikata, ali to je ujedno i suprotnost između tog dijela sindikalnih vođa i sindikalno organizirane proleterske mase.

Jak porast sindikalnog pokreta u Njemačkoj tokom posljednjih 15 godina, osobito u razdoblju visoke privredne konjunktore od 1895. do 1900, sam je sa sobom donio veliko osamostaljenje sindikata, specijalizaciju njihovih metoda borbe i njihova vođenja, i napokon pojavljivanje pravog pravcatog staleža sindikalnih činovnika. Sve su te pojave potpuno razumljiv i prirodan historijski produkt petnaestogodišnjeg rasta sindikata, produkt privrednog prosperiteta i političkog zatišja u Njemačkoj. [Te su pojave, što poimence vrijedi za činovnički stalež sindikata, historijski nužno zlo.]*^{*} Samo, dijalektika razvoja upravo i donosi sa sobom to da se ta nužna sredstva za unapređivanje porasta sindikata na izvjesnoj razini organizacije i na izvjesnom stupnju sazrelosti prilika pretvaraju u svoju suprotnost, u prepreke daljem porastu.

Specijaliziranost njihove profesionalne djelatnosti u svojstvu sindikalnih rukovodilaca i prirodno uzak vidokrug skopčan s usitnjenim ekonomskim borbama u mirnom razdoblju, dovodi u sindikalnih činovnika posve lako do birokratizma [i do ograničenosti shvaćanja].*** A oboje se ispoljuje u čitavom nizu tendencija koje bi mogle biti do krajnosti kobne po budućnost samog sindikalnog pokreta. Ovamo prije svega spada precjenjivanje organizacije, koja se pomalo pretvara iz sredstva za postizanje svrhe u samosvrhu, u najviše dobro kojem interesi borbe treba da budu podređeni. To objašnjava i onu otvoreno priznatu potrebu za mirom, strahovanje pred većim rizikom i tobožnjim opasnostima po ostatak sindikata, pred neizvjesnošću većih masovnih akcija, zatim precjenjivanje samog načina sindikalne borbe, njezinih izgleda i uspjeha. Sindikalni rukovodioci, koje neprestano apsorbira ekonomski mali rat, čija je zadaća da radničku masu uvjeravaju u visoku vrijednost i one najmanje ekonomske tekovine, svake po-

* Za drugo izdanje zamijenjeno sa: izvjesnog dijela

** Za drugo izdanje zamijenjeno sa: te su pojave, iako nerazdvojive od izvjesne nužde, nesumnjivo ipak historijski nužno zlo.

*** Za drugo izdanje zamijenjeno sa: i do izvjesne uskosti shvaćanja.

više nadnica ili skraćanja radnog vremena, pomalo dospijevaju dotle da i sami gube iz vida širu povezanost i ukupan pregled stanja. Samo se tako može objasniti što [njemački]* sindikalni vođe s tako velikim zadovoljstvom ukazuju recimo na tekovine posljednjih 15 godina, na milijune maraka povišice nadnica, umjesto da naglase drugu stranu medalje: u isto vrijeme nastalo golemo srozavanje životnog standarda uslijed lihvarjenja s kruhom, uslijed sveukupne poreske i carinske politike, uslijed lihve sa zemljištem koja je na tako iscrpljujući način podigla stanarine, u jednu riječ, umjesto da naglase sve objektivne tendencije građanske politike koje one velike tekovine petnaestogodišnjih sindikalnih borbi čine ponovo iluzornima. Tako se cijela socijaldemokratska istina, koja pored naglašavanja sindikalnog rada i njegove apsolutne nužnosti stavlja težište na *kritiku* i međe tog rada, potkresuje u sindikalnu *poluistinu* koja ističe samo ono pozitivno iz svakodnevne borbe. I, iz prešućivanja objektivnih međa koje građanski društveni poredak povlači sindikalnoj borbi, nastaje direktno neprijateljstvo prema svakoj teorijskoj kritici koja ukazuje na te međe u vezi s krajnjim ciljevima radničkog pokreta. Bezuvjetne slavopojke, bezgranični optimizam, postaju dužnošću svakog »prijatelja sindikalnog pokreta«. Ali budući da se socijaldemokratsko stanovište sastoji upravo u pobijanju nekritičkog parlamentarnog optimizma upravo kao i u pobijanju nekritičkog sindikalnog optimizma, stvara se napokon front protiv same socijaldemokratske teorije: [sindikalni činovnici pipkajući traže »novu teoriju« koja bi odgovarala *njihovim* potrebama i *njihovom* shvaćanju]**, to jest teorija koja bi sindikalnim borbama, suprotno socijaldemokratskom učenju, otvorila na tlu kapitalističkog poretka posve neograničene perspektive ekonomskog uspona. Takva teorija već neko vrijeme zaista postoji: to je teorija prof. *Sombarta* koja je postavljena s izričitom namjerom da se zabije klin između sindikata i socijaldemokracije u Njemačkoj i da se sindikati premame na građansko tlo.

[U najtješnjoj vezi s tim teorijskim zaokretom jednog dijela sindikalnih vođa nalazi se — također posve u smislu Sombartove teorije — i zaokret u odnosu vođa prema masi. Na mjesto kolegijalne, neplaćene, iz čistog idealizma vođene sindikalne agitacije od strane lokalnih komisija samih drugova, stupa profesionalno, birokratski propisano vođenje od strane sindikalnog činovnika koji je najčešće poslan sa strane. Budući da se u njegovim rukama koncentriraju niti pokreta, njegovom profesionalnom specijalnošću postaje i odlučivanje u sindikalnim stvarima. Masa drugova degradira se u masu nesposobnu da odlučuje, kojoj se

* U kasnijim izdanjima zamijenjeno sa: neki.

** U drugom izdanju zamijenjeno sa: pipkajući se traži nova sindikalna teorija.

prvenstveno stavlja u dužnost vrlina »discipline«, to jest pasivne poslušnosti. Nasuprot socijaldemokraciji, gdje protivno tendencioznim pričama o »Bebelovoj diktaturi« stvarno vlada najveći demokratizam posredstvom izbornosti i kolektivnog vođenja poslova, gdje je predsjedništvo partije stvarno samo upravni organ, u sindikatima ima daleko više odnosa vlasti prema podređenoj masi. Takav odnos cvjeta naimej* u argumentaciji kojom se zabranjuje svaka teorijska kritika izgleda i mogućnosti sindikalne prakse jer ona navodno škodi pobožnom raspoloženju masa prema sindikatima. Pri tom se polazi od gledišta da se radnička masa može pridobiti i zadržati za sindikate samo uz slijepu dječju vjeru u spasonosnu sindikalnu borbu. Suprotno socijaldemokraciji, koja svoj utjecaj temelji upravo na uvidu mase u proturječnosti postojećeg poretka, na kritičkom stavu mase prema svim momentima i svim stadijima vlastite klasne borbe, prema ovoj se naopakoj teoriji utjecaj i moć sindikata temelji na nekritičnosti i nesposobnosti rasuđivanja mase. »Narodu treba očuvati vjeru« — to je načelo po kojem neki sindikalni činovnici žigošu svaku kritiku objektivnih nedostataka sindikalnog pokreta kao atentat na sam taj pokret. I napokon, rezultat te specijalizacije i tog birokratizma među sindikalnim činovnicima također je jaka osamostaljenost i »neutralnost« sindikata naprama socijaldemokraciji. Izvanjska samostalnost sindikalnih organizacija proizišla je iz njihova rasta kao prirodan uvjet, kao odnos što nastaje iz tehničke podjele rada među političkim i sindikalnim oblicima borbe. »Neutralnost« njemačkih sindikata nastala je sa svoje strane kao proizvod reakcionarnog zakonodavstva o udruživanju, kao proizvod prusko-njemačke policijske države. Oba odnosa — i samostalnost i neutralnost — s vremenom su promijenila svoju prirodu. Iz policijski iznuđenog stanja političke »neutralnosti« sindikata naknadno je napravljena teorija njihove dobrovoljne neutralnosti kao nužnosti koja je tobož utemeljena u samoj prirodi sindikalne borbe. A tehnička samostalnost sindikata, koja bi trebala

* Za drugo izdanje zamijenjeno sa: U tijesnoj vezi s tim teorijskim tendencijama nalazi se zaokret u odnosu vođa prema masi. Na mjesto kolegijalnog vodstva od strane lokalnih komisija s njihovim nesumnjivim nedostacima stupa profesionalno vodstvo sindikalnih činovnika. Inicijativa i sposobnost odlučivanja postaju na taj način tako rekuć profesionalnom specijalnošću, dok je masa obvezana uglavnom na više pasivnu vrlinu discipline. Te tamne strane činovništva zasigurno kriju u sebi i za partiju znatne opasnosti koje mogu vrlo lako proizići iz najnovijih promjena, iz namještanja lokalnih partijskih sekretara, ako socijaldemokratska masa ne bude mislila na to da imenovani sekretari ostaju čistim izvršnim organima i ne bude ih smatrala možda zvanima da nose inicijativu i vodstvo lokalnog partijskog života. Samo, birokratizmu su u socijaldemokraciji po prirodi stvari, po karakteru same političke borbe, povučene uže granice nego u sindikalnom životu. Tu upravo tehničku specijaliziranost tarifnih borbi, na primjer zaključivanje kompliciranih tarifnih sporazuma, i slično, donosi sa sobom da se masi organiziranih često odriče pregled »nad čitavim poslovnim životom« i tako dokazuje njezina nesposobnost odlučivanja. Takav odnos cvjeta poimence

počivati na praktičkoj podjeli rada unutar jedinstvene socijaldemokratske klasne borbe, pretvorena je u [nezavisnost]* sindikata od socijaldemokracije, od njezinih gledišta i od njezina vodstva, u takozvanu »ravnopravnost« sa socijaldemokracijom.

Ta prividna [nezavisnost] i izjednačivanje sindikata sa socijaldemokracijom otjelovljuje se, međutim, prvenstveno u sindikalnim činovnicima, hrani ih upravni aparat sindikata. S usporednim postojanjem čitavog štaba sindikalnih činovnika, potpuno nezavisne centrale, brojne strukovne štampe i napokon sa sindikalnim kongresima, stvoren je izvanjski privid potpunog paralelizma s upravnim aparatom socijaldemokracije, Predsjedništvom partije, partijskom štampom i kongresima partije. Ta iluzija jednakosti između socijaldemokracije i sindikata dovela je pored ostaloga i do monstruozne pojave da se na socijaldemokratskim partijskim kongresima i na sindikalnim kongresima raspravlja o posve analognim točkama dnevnog reda i da se o istim pitanjima donose različiti, upravo suprotni zaključci. Iz [podjele rada]** između partijskog kongresa, koji zastupa opće interese i zadaće radničkog pokreta, i sindikalnih konferencija, koje se bave mnogo užim područjem specijalnih pitanja i interesa strukovne dnevne borbe, konstruirana je umjetna podvojenost između tobož sindikalnog i socijaldemokratskog nazora na svijet u pogledu *istih* općih pitanja i interesa radničkog pokreta. [A kad je to nenormalno stanje jednom stvoreno, ono ima prirodnu tendenciju da se dalje širi i zaoštava. Otkako se pojavio porok paralelnih dnevnih redova sindikalnih kongresa i partijskih skupština, samo postojanje sindikalnih kongresa prirodno razdražuje sve oštrije razgraničavanje i udaljavanje od socijaldemokracije. Da vlastita »samostalnost« ne bi morala biti pred njima samima i pred drugima dokumentirana, da pukim ponavljanjem stanovišta partijskih skupština ne bi dokazali svoju izlišnost ili podložnost, sindikalni kongresi — koji su, kao što je poznato, uglavnom kongresi činovnika — moraju instinktivno nastojati da istaknu ono što je »specifično sindikalno«. Jednako tako samo postojanje paralelnog nezavisnog centralnog rukovodstva sindikata sad psihološki dovodi do toga da ono na svakom koraku pokazuje vlastitu nezavisnost naprama vodstvu socijaldemokracije, da svaki dodir s partijom promatra prije svega sa stanovišta »razgraničenja kompetencija«.]***

Tako se stvorilo svojevrsno stanje u kojemu isti onaj sindikalni pokret što je sa socijaldemokracijom dolje, u širokoj proleter-

* Za drugo izdanje zamijenjeno, kao i u slijedećem pasusu, sa: odvojenost.

** U kasnijim izdanjima kaže se: prirodne podjele rada.

*** U drugom izdanju brisano.

skoj masi, potpuno jedno, u upravnoj kancelariji oštro odskaae od socijaldemokracije i prema njoj se postavlja kao nezavisna druga velevlast. Njemački radnički pokret dobiva, tako, čudan oblik dvostruke piramide kojoj se baza i tijelo sastoje od jednog masiva, a oba vrha strše svaki na svoju stranu.

Iz izloženog postaje jasno kojim se putem može na jedino prirodan i uspješan način stvoriti ono kompaktno jedinstvo njemačkog radničkog pokreta koje je bezuvjetno nužno s obzirom na predstojeće političke klasne borbe i koje je u vlastitom interesu daljnjeg razvoja sindikata. Ništa ne bi bilo pogrešnije i beznadnije od pokušaja da se željeno jedinstvo uspostavlja putem povremenih ili periodičnih pregovora o pojedinim pitanjima radničkog pokreta između socijaldemokratskog partijskog vodstva i sindikalne centrale. Upravo najviši organizacioni vrhovi obaju oblika radničkog pokreta utjelovljuju u sebi, kao što smo vidjeli, njihovu razdvojenost i osamostaljenost, [ujedno su — to se poimenice odnosi na sindikalno vodstvo — nosioci i oslonci]* iluzije o »ravnopravnosti« i paralelnoj egzistenciji socijaldemokracije i sindikata. Htjeti da se njihovo jedinstvo uspostavi putem veza između predsjedništva partije i Generalne komisije značilo bi graditi most upravo ondje gdje je razmak najveći i prijelaz najteži. [Kad bi ta vrsta povezivanja partije i sindikata, opetovano pregovaranje velesile s velesilom, postala sistem, to ne bi bilo drugo do posveta upravo onog federativnog odnosa između cjeline proleterskog klasnog pokreta i neke djelomične pojave tog pokreta koji valja ukloniti kao nenormalnost. Diplomatsko-federativni odnos između najviše socijaldemokratske i najviše sindikalne instance može dovesti samo do još većeg otuđenja i hlađenja odnosa, postati izvorom neprestanih trvenja. I to leži u prirodi stvari. Samim je naime oblikom tog odnosa predodređeno da se krupno pitanje sjedinjenja ekonomske i političke strane proleterske borbe za emancipaciju pretvori u sitno pitanje »dobrosusjedskog« odnosa između »instanci« u Lindenstrasse i na Engel-Uferu i da se zamašna stanovišta radničkog pokreta zakriju sitničavim obzirima ranga i osjetljivosti. Prvi pokušaji s diplomatskom metodom instanci, pregovori Predsjedništva partije s Generalnom komisijom oko masovnog štrajka, već su pružili dovoljno dokaza o beznadnosti takva postupka. Pa ako je Generalna komisija nedavno izjavila da je uzvratne razgovore između nje i Predsjedništva partije već više puta tražila sad jedna, sad druga strana, i da je do njih došlo, onda to uvjeravanje može u pogledu uzajamne etikete djelovati vrlo umirujući i okrepljujući; ali njemački radnički pokret koji s obzirom na ozbiljna vremena što dolaze mora sve probleme svoje borbe zahvatiti nešto dublje, ima puno razloga da to

* Za drugo izdanje zamijenjeno sa: sami su, dakle, nosioci.

kinesko mandarinstvo gurne u stranu i da rješenje zadatka potraži ondje gdje se ono, zahvaljujući prilikama, samo nadaje.]* Ne leži jamstvo pravog jedinstva radničkog pokreta gore, u vrhovima organizacionih vodstava i u njihovu federativnom savezu, nego dolje, u organiziranoj proleterskoj masi. U svijesti milijuna članova sindikata partija i sindikati u stvari su *jedno*, oni su *nai-*me *socijaldemokratska* borba za emancipaciju proletarijata, u različitim oblicima. A otuda sama od sebe proizlazi i nužnost da se odstrane ona trvenja između socijaldemokracije i [sindikata]**, da se njihov međusobni odnos prilagodi svijesti proleterske mase, što će reći da se *sindikati ponovo uključe u socijaldemokraciju*. Jedino će to izraziti sintezu razvoja koji je od prvobitne inkorporiranosti sindikata doveo do njihova izdvajanja iz socijaldemokracije da bi zatim kroz razdoblje snažnog porasta jednako sindikata kao i socijaldemokracije pripremio predstojeći period velikih proleterskih masovnih borbi i tako učinio nužnim ponovno ujedinjenje socijaldemokracije i sindikata u obostranom interesu.

Samo se po sebi razumije da se pri tom ne radi možda o pretakanju čitave sindikalne izgradnje u partiju, nego se radi o uspostavljanju onog prirodnog odnosa između vodstva socijaldemokracije i sindikata, između partijskih skupština i sindikalnih kongresa, koji odgovara stvarnom odnosu između radničkog pokreta u cjelini i njegove sindikalne djelomične pojave. Takav će obrat izazvati, jer bez toga ne ide, žestoku opoziciju jednog dijela sindikalnih vođa. Samo, krajnje je vrijeme da se socijaldemokratska masa nauči ispoljavati svoju sposobnost rasuđivanja i sposobnost akcije i da tako dokaže svoju dozrelost za ona vremena velikih borbi i krupnih zadaća u kojima ona, masa, treba da bude kor koji je nosilac radnje, a vodstva samo »govornici«, tumači volje masa.

Sindikata nije ono što se zrcali u potpuno objašnjivim ali pogrešnim iluzijama [nekoliko tuceta]*** sindikalnih vođa, nego ono što živi u svijesti velike mase proletera pridobijenih za klasnu borbu. U toj svijesti sindikalni je pokret dio socijaldemokracije. »A onakvim kakav jest, neka se usudi i pokazati.«

Petrograd, 15. rujna 1906.

* U drugom izdanju brisano.

** Za drugo izdanje zamijenjeno sa: jednog dijela sindikata.

*** Za drugo izdanje zamijenjeno sa: manjine.